

ปริทัศน์วรรณกรรม

การศึกษาเรื่องการเผยแพร่สารนิเทศคหกรรมศาสตร์ในงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรของ
จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ เนื้อหาออกเป็นหัวข้อ
ต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. สารนิเทศและการเผยแพร่สารนิเทศ
2. การส่งเสริมการเกษตร
3. การรับสารนิเทศ
4. คหกรรมศาสตร์และงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร
5. สถาบันเกษตรกร
6. จังหวัดเลย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สารนิเทศและการเผยแพร่สารนิเทศ

สารนิเทศ (Information)

ความหมายของสารนิเทศ

สุทธิลักษณ์ อัททันวงศ์ (2521) อธิบายความหมายของสารนิเทศว่า หมายถึงความรู้
ข่าวสารและข้อสนเทศต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้แก่หนังสือ วารสาร ในรูปแบบของ
วัสดุย่อส่วน วัสดุทัศนวัสดุ แถบเสียง เทปแม่เหล็ก และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสารนิเทศได้แก่

- (1) ผู้ผลิตหรือผู้จัดพิมพ์ออกเผยแพร่
- (2) ผู้เก็บรวบรวมและจัดจำหน่ายหรือจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ศูนย์เอกสาร

ห้องสมุด และหอจดหมายเหตุ

- (3) ผู้ใช้ ได้แก่ บุคคลในทุกระดับอาชีพ ในสาขาวิชาต่าง ๆ

สารนิเทศ ราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายไว้ว่าเป็นคำสั่ง ข่าวสาร ใบบอก
 นงลักษณ์ ไหมหน่ายกิจ (2526) ให้ความหมายไว้ว่า ข้อสนเทศ หมายถึงข่าว (News)
 ข้อเท็จจริง (Facts) ข้อมูล (Data) ตลอดจนความรู้ (Knowledge) ที่ได้จากการสำรวจ
 การศึกษาหรือการสอน ซึ่งได้มีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบวัสดุตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์ เช่น
 หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร ดินฉบับตัวเขียน ภาพยนตร์ แผ่นเสียง เทปเสียง
 เทปแม่เหล็ก และจานแม่เหล็ก เป็นต้น

มันมาส ขวลิขิต (2527) ให้ความหมายไว้ว่า สารนิเทศ หมายถึง ความรู้ ข้อมูล
 ข่าวสารซึ่งมีผู้ทำทำให้เกิดขึ้น รวบรวมเก็บในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้คำพูด ภาพเขียน ทั้งที่มอง
 เห็นด้วยตาเปล่าและต้องใช้เครื่องส่งต่อไป หรือกระจายออกไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้

The ALA Glossary of Library and Information Science (1983) ด้
 ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ความคิด ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตลอดจนงานสร้างสรรค์อื่น ๆ ซึ่งได้มีการ
 การถ่ายทอด บันทึกและเผยแพร่ออกไปทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้
 มีการประมวลผลไว้เป็นอย่างดี และมีการบันทึกลงไว้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวัสดุตีพิมพ์หรือสื่อ
 อื่น ๆ ที่สามารถถ่ายทอดข้อมูลเหล่านั้นออกไปได้

จากความหมายต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าสารนิเทศ หมายถึง ข้อมูล ข่าวสาร
 ความรู้ ความคิด ข้อเท็จจริง และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และได้บันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ
 เพื่อที่จะเผยแพร่ไปสู่ผู้อื่น เพื่อใช้ประโยชน์ทางการสื่อสารและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งส่วนบุคคลและ
 สังคม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเผยแพร่สารนิเทศ (Information Dissemination)

ความหมายของการเผยแพร่สารนิเทศ

แม้มาส ขวสิต (2532) กล่าวว่า การเผยแพร่สารนิเทศ หมายถึง การส่งหรือการถ่ายทอดสารนิเทศจากคนหนึ่งหรือสถาบันหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือหลายคน จากสถาบันหนึ่งไปยังอีกสถาบันหนึ่งหรือหลายสถาบัน โดยอาศัยกระบวนการสื่อสาร มีวัตถุประสงค์ในการทำให้รับรู้ นำไปใช้อุন্নุรักษ์ พัฒนาและสืบทอดมรดกทางสติปัญญา การเผยแพร่สารนิเทศเป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการจัดการสารนิเทศ แต่เป็นขั้นตอนซึ่งต้องวางแผนไว้ตั้งแต่แรกเริ่ม

Valls (1983) กล่าวว่า การเผยแพร่สารนิเทศไม่ได้หมายความเฉพาะการส่งสารนิเทศไปยังที่ต่างๆ เท่านั้น ในการเผยแพร่สารนิเทศนั้นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และได้มีการนำเอาสารนิเทศนั้นไปใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาให้เกิดประโยชน์สำหรับแต่ละบุคคลต่อไป

สรุปการเผยแพร่สารนิเทศ หมายถึง การถ่ายทอดสารนิเทศจากบุคคลหนึ่งหรือสถาบันหนึ่ง ไปยังบุคคลหนึ่งหรือหลาย ๆ บุคคล โดยอาศัยกระบวนการสื่อสารในการถ่ายทอด เพื่อให้บุคคล สถาบันหรือหน่วยงาน นำเอาสารนิเทศไปใช้ในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการเผยแพร่สารนิเทศ (แม้มาส ขวสิต, 2532)

1. เพื่อให้ได้รับความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ จากการดู การฟังที่จำเป็น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ ข่าวสารและสติปัญญาระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่มบุคคล สถาบันต่อสถาบัน และชุมชนต่อชุมชน
2. เพื่อให้ผู้ต้องการใช้สารนิเทศได้รับสารนิเทศ นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้ในการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน แก้ปัญหา พัฒนางาน เป็นต้น
3. เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสารนิเทศเหล่านั้นให้คงอยู่ โดยการเผยแพร่สารนิเทศในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งรูปแบบเดิมและปรับเปลี่ยนใหม่สู่บุคคลอื่นต่อไป

ความสำคัญของการเผยแพร่สารนิเทศ

การเผยแพร่สารนิเทศ ถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการจัดการและบริการสารนิเทศ แต่การเผยแพร่สารนิเทศกลับมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะวัตถุประสงค์ที่สำคัญของกระบวนการจัดการและการเผยแพร่สารนิเทศคือ การได้รับบริการที่ต้องการซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด (Guinchat and Menou, 1983) ในการวางแผนบริการสารนิเทศ จึงต้องมีการวางแผนในการเผยแพร่สารนิเทศไปพร้อม ๆ กัน ความสำคัญของการเผยแพร่สารนิเทศคือ

1. ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารนิเทศได้ง่าย
2. ทำให้สารนิเทศกระจายไปสู่ผู้ใช้อย่างกว้างขวาง โดยวิธีการต่าง ๆ และคำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้สารนิเทศที่แตกต่างกันไป
3. ทำให้สามารถอนุรักษ์สารนิเทศไว้ได้
4. ทำให้สารนิเทศพัฒนาต่อไปได้
5. ทำให้เกิดการเชื่อมโยงทางวิชาการและวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ

องค์ประกอบของการเผยแพร่สารนิเทศ (ดังภาพที่ 1)

1. ผู้เผยแพร่สารนิเทศ
2. เนื้อหาหรือสารนิเทศ
3. วิธีการเผยแพร่สารนิเทศ
4. ผู้รับสารนิเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของการเผยแพร่สารนิเทศ (แมนมาส ซวลิต, 2532)

วิธีการเผยแพร่สารนิเทศ

วิธีการเผยแพร่สารนิเทศแบ่งตามช่องทางการสื่อสารได้ 3 ลักษณะคือ

1. การเผยแพร่โดยสื่อบุคคลหรือโดยการพูด เหมาะสำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่ประชากรส่วนมากเป็นชาวชนบทยากจนที่มีความรู้ต่ำ การใช้วิธีการติดต่อระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ทั้งวิธีการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการที่ผู้ให้บริการหรือผู้เผยแพร่จำเป็นต้องใช้ดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยตรง สำหรับประชาชนทั่วไป วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโดยสื่อบุคคล ได้แก่ (ครุณา สมบูรณ์กุล, 2525; Valls, 1983)

- 1.1 การสนทนา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- 1.2 การประชุมและสัมมนา
- 1.3 การกล่าวสุนทรพจน์และคำปราศรัย
- 1.4 การสัมภาษณ์
- 1.5 การบรรยาย

2. การเผยแพร่โดยสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นวิธีการเผยแพร่สารนิเทศที่ใช้มานาน ลักษณะของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศ ได้แก่ (ครุณา สมบูรณ์กุล, 2528; Goodman, 1985; Rowly and Turner, 1978; Valls, 1983)

2.1 จดหมายข่าว (Newsletters) เป็นข่าวสั้น ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงาน ข่าวจากวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รายงานสรุปความก้าวหน้าของหน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ เป็นข่าวสารที่น่าสนใจและทันสมัยอยู่เสมอ เป็นสิ่งตีพิมพ์ที่ราคาไม่แพงแต่มีปัญหาในการรวบรวมข่าวที่น่าสนใจ

2.2 รายงานการวิจัยหรือรายงานวิชาการ (Research reports or Technical reports) ถือว่าเป็นสิ่งพิมพ์ปฐมภูมิที่เผยแพร่ผลการศึกษา การค้นคว้าวิจัย เขียนโดยนักวิจัยหรือนักวิชาการ แม้ว่าสถาบันบริการสารสนเทศจะไม่ได้ผลิตโดยตรง แต่สถาบันบริการสารสนเทศก็มีบทบาทในการเผยแพร่

2.3 วารสารข่าวสารทันสมัย (Current awareness journal) จัดพิมพ์โดยสถาบันบริการเผยแพร่สารสนเทศ เพื่อเผยแพร่สารสนเทศเรื่องใหม่ ๆ ที่อยู่ในความสนใจของผู้ใช้บริการโดยเฉพาะวารสารข่าวสารทันสมัย อาจรวบรวมในรูปแบบของสารบัญชื้อเรื่องหรือรายละเอียดทั้งหมดของวารสาร หนังสือ รายงานการประชุม รายงานการวิจัย

2.4 วารสารวิชาการ (Primary journal or Academic journal) เป็นสิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดออกแน่นอน บทความเสนอเนื้อหาวิชาการใหม่ ๆ และผลการวิจัยในแต่ละสาขาวิชา

2.5 รายงานการประชุมสัมมนา (Conference or Proceedings) รายงานการประชุมสัมมนาเป็นสิ่งพิมพ์ที่พิมพ์ขึ้นก่อนที่จะมีการประชุม สัมมนา หรือหลังจากการสัมมนาเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อแจกจ่ายให้กับผู้เข้าร่วมสัมมนา การจัดทํารายงานการประชุมคือการรวบรวมเอกสารจากการสัมมนาพิมพ์เป็นเล่ม การเผยแพร่สามารถทำได้โดยการเผยแพร่ไปยังหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย

2.6 แผ่นพับและแผ่นปลิว (Brochures or Leaflet) จัดพิมพ์เผยแพร่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประชาสัมพันธ์หน่วยงาน การจัดประชุม การจัดนิทรรศการและการจัดฝึกอบรม มี 3 ลักษณะคือ

2.6.1 แผ่นพับที่จัดทำขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์หน่วยงาน กลุ่มเป้าหมายของการเผยแพร่ได้แก่ หน่วยงานและบุคคลที่อยู่ในวงการเดียวกัน ตลอดจนวงการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.6.2 แผ่นพับที่ทำให้รายละเอียดสั้น ๆ เฉพาะเรื่อง ข้อมูลกระชับรัดชัดเจนใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย

2.6.3 แผ่นปลิวประกาศเกี่ยวกับกิจกรรมหรือการให้บริการต่าง ๆ

2.7 หนังสือ (Books) เป็นสิ่งพิมพ์ที่ทำให้เรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ทันสมัย เพราะขั้นตอนในการจัดทำใช้เวลานาน

2.8 นามานุกรม (Directory) จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับชื่อหน่วยงาน พร้อมทั้งที่อยู่ บุคคล สมาชิกสมาคมวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ตลอดจนนามานุกรมโครงการวิจัย เป็นประโยชน์สำหรับใช้เป็นคู่มือในการติดต่อ หรือขอความร่วมมือระหว่างบุคคลหรือระหว่างหน่วยงาน

2.9 บรรณานุกรม (Bibliography) คือบัญชีรายชื่อหนังสือหรือทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการค้นคว้า อาจเป็นรายชื่อหนังสือในหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือของผู้แต่งคนใดคนหนึ่ง หรือสาขาใดสาขาหนึ่ง

2.10 วารสารสาระสังเขป (Abstract journal) ใช้สำหรับเป็นคู่มือค้นเรื่องราวจากบทความในวารสาร หนังสือและรายงานการวิจัย ให้รายละเอียดเกี่ยวกับชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ข้อมูลทางบรรณานุกรมและเนื้อหาของย่อของบทความ

2.11 หนังสือพิมพ์ (Newspaper) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่สารสนเทศ เพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารใหม่ ๆ เข้าถึงประชาชนได้จำนวนมากและมีระยะเวลาที่ทันต่ออกที่สม่ำเสมอ

2.12 คู่มือหรือหนังสือแนะนำวิธีทำด้วยตนเอง (Do-it yourself booklet) เป็นวิธีการเผยแพร่สารสนเทศ ไปสู่กลุ่มชนในชนบทที่มีอัตราการอ่านออกเขียนได้ในระดับต่ำ เหมาะกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปสู่แต่ละท้องถิ่น สิ่งพิมพ์ประเภทนี้ต้องมีภาพประกอบ แสดงขั้นตอนการทำรายละเอียด ข้อความที่ใช้ต้องเป็นภาษาง่าย ๆ ไม้ใช้ศัพท์เทคนิคมากนัก ถ้าเขียนเป็นภาษาท้องถิ่นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสารสนเทศมาก

2.13 นิตยสาร (Magazine) เป็นสิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดออกแน่นอน เสนอเนื้อหาในแต่ละสาขาวิชาหรือทั่ว ๆ ไป รูปเล่มส่วนใหญ่อัดทำอย่างประณีตสวยงาม ให้ข้อมูลละเอียดมากกว่าหนังสือพิมพ์ และให้ข้อมูลทันสมัยมากกว่าหนังสือทั่ว ๆ ไป

2.14 รายงานสถานภาพวิทยาการปัจจุบัน (State of art review - Monographs) เป็นแหล่งความรู้ที่ให้บริการและนิยามที่มากที่สุด บอกถึงสถานภาพของวิชาการเฉพาะเรื่องที่เป็นอยู่ซึ่งมีการวิเคราะห์ วิเคราะห์ ตรวจสอบ ประเมินผล และเขียนใหม่เป็นเรื่องเดียวกัน

2.15 รายการทรัพยากรของสถาบันบริการสารนิเทศ (Holding lists) เป็นสิ่งพิมพ์ที่ทำให้ผู้ให้บริการทราบว่า เอกสารอะไรบ้างที่สามารถหาได้จากสถาบันบริการสารนิเทศนั้น ๆ ให้บริการในรูปของการถ่ายสำเนาหรือไมโครฟิล์ม โดยบริการถ่ายสำเนารายการเอกสาร อาจจะเป็นรายชื่อวารสาร รายชื่อการสัมมนา ตลอดจนรายงานการวิจัย

3. การเผยแพร่โดยสื่อโสตทัศน และสื่อสมัยใหม่หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ปัจจุบันการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้ก้าวหน้าตลอดเวลา ซึ่งเป็นผลทำให้รูปแบบของการเผยแพร่สารนิเทศหลากหลายและรวดเร็วมากขึ้น เรียกว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่สารนิเทศแทนสื่อสิ่งพิมพ์มากขึ้น สื่อเหล่านี้ได้แก่ (Goodman, 1955; Valls, 1983)

3.1 โทรสาร (Facsimile) คือ ระบบการติดต่อรับส่งเอกสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยผ่านข่ายงานโทรคมนาคม การส่งเอกสารสามารถรับส่งได้รวดเร็วเท่ากับการใช้โทรศัพท์ทั้งในและระหว่างประเทศ

3.2 วิดีโอเท็กซ์ (Videotext) คือ ระบบการบริการข้อมูลที่ต่อเครื่องคอมพิวเตอร์กับเครื่องรับโทรทัศน์ เป็นลักษณะของการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ให้บริการสามารถสื่อสารกลับไปยังผู้ให้บริการหรือบุคคลที่สามารถได้ โดยการป้อนคำสั่งผ่านแป้นพิมพ์เพื่อเรียกข้อมูลจากฐานข้อมูลผ่านข่ายโทรคมนาคม ภาพที่ปรากฏจะมีทั้งข้อความที่เป็นตัวเลข ตัวอักษร ภาพเรขาคณิตและภาพถ่าย

3.3 เทเลเทกซ์ (Teletext) เป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่ผสมผสานระหว่างระบบกระจายเสียง คลื่นโทรทัศน์ และระบบคอมพิวเตอร์เข้าด้วยกัน ผู้ส่งและผู้รับไม่สามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้ ฐานข้อมูลของระบบเทเลเทกซ์จะบันทึกข้อมูลทั่ว ๆ ไป เช่น การพยากรณ์อากาศ รายการกีฬา ตารางการเดินทาง เป็นต้น ำให้ข้อมูลทั้งรูปของข้อความ ภาพ กราฟและแผนภูมิ ผู้ใช้บริการสามารถเรียกใช้บริการได้ตลอดเวลา

3.4 โทรทัศน์ทางสาย (Cable Television) เป็นระบบการส่งสัญญาณโทรทัศน์ผ่านสายเคเบิลที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า เคเบิลทีวี หรือ CATV ปัจจุบันมีทั้งบริการประเภทข้อมูล ภาพนิ่ง ภาพยนตร์ บริการทางสังคม ตลอดจนสามารถบันทึกรายการต่าง ๆ ที่ต้องการเก็บไว้ในวีดิทัศน์ด้วย การใช้บริการโทรทัศน์ทางสาย ผู้ใช้ต้องเสียค่าสมาชิกรายเดือนให้กับบริษัทเอกชนที่ดำเนินการ ตลอดจนเสียค่าอุปกรณ์และเครื่องรับสัญญาณด้วย

3.5 การสื่อสารผ่านดาวเทียม (Satellite Communication) ดาวเทียมเป็นเทคโนโลยีในการเผยแพร่สารสนเทศที่มีความสำคัญมากขึ้น ในปัจจุบันดาวเทียมมี 2 ลักษณะคือ ดาวเทียมเพื่อการสื่อสารโทรคมนาคม โดยการถ่ายทอดสดทางรายการวิทยุ - โทรทัศน์ เช่น ดาวเทียมอินเทลแซท (INTELSAT : International Telecommunication Satellite Consortium) ดาวเทียมเทลสตาร์ (TELSTAR) และดาวเทียมเพื่อการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้บริการในการสำรวจในด้านต่าง ๆ เช่น ป่าไม้ เกษตร เป็นต้น

3.6 จานแสง (Optical Disc) เป็นสื่อบันทึกข้อมูลที่มีบทบาทในการเผยแพร่สารสนเทศในปัจจุบันมากโดยเฉพาะ CD-ROM (Compact Disc Read Only Memory) ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่บรรจุข้อมูลทางบรรณานุกรมและฐานข้อมูลเต็มรูป (Full text)

3.7 วิทยุ (Radio) เป็นวิธีการเผยแพร่สารสนเทศที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เสนอข่าวสารได้รวดเร็วทันทั่วถึงที่เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด แต่เป็นการสื่อสารทางเดียว

3.8 โทรทัศน์ (Television) เป็นสื่อที่มีคุณภาพและได้รับความนิยมสูงมากในปัจจุบัน สามารถรับฟังได้ทั้งเสียงและเห็นภาพในขณะเดียวกัน ในปัจจุบันการเผยแพร่สารนิเทศทางโทรทัศน์ทำได้รวดเร็วมาก เพราะมีการถ่ายทอดผ่านดาวเทียม แต่มีข้อจำกัดคือในประเทศไทยกำลังพัฒนาในเขตชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ยังไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้ รวมทั้งเครื่องรับโทรทัศน์ที่มีราคาแพง ทำให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้จำกัดกว่าวิทยุ

3.9 เทปคาสเซต (Cassette tape) หรือแถบเสียง เป็นการเผยแพร่สารนิเทศที่ไม่ต้องลงทุนสูงมาก ได้รับความนิยมสูงในปัจจุบัน สามารถใช้เผยแพร่ได้โดยไม่จำกัดขนาดของกลุ่ม เหมาะสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยเฉพาะการศึกษาทางไกล

3.10 เทปบันทึกโทรทัศน์หรือวีดิทัศน์ (Video Tape) ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เป็นการเผยแพร่ที่สามารถใช้ได้ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ฉายซ้ำได้ง่าย และสามารถดึงดูดความสนใจได้มาก

3.11 ภาพยนตร์ (Films / Motion pictures) เป็นวิธีการเผยแพร่สารนิเทศที่เหมาะสมสำหรับทั้งกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ปัจจุบันสื่อประเภทเทปโทรทัศน์เข้ามาแทนที่ เพราะค่าใช้จ่ายต่ำและสามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวกมากกว่า

3.12 สไลด์ (Slides) เป็นวิธีการเผยแพร่ที่ได้รับความนิยมในทุกโอกาส เพราะสามารถผลิตเองได้ รวมทั้งต้นทุนในการผลิตต่ำ สามารถปรับปรุงให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา และในปัจจุบันมีการพัฒนาซับซ้อนกับเทปบันทึกเสียงในการนำเสนอได้

วิธีการเผยแพร่สารนิเทศต่าง ๆ เหล่านี้ แต่ละวิธีเหมาะกับแต่ละโอกาสและเหตุการณ์ สำหรับการเผยแพร่สารนิเทศสู่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา สิ่งหนึ่งที่ผู้ให้บริการสารนิเทศหรือหน่วยงานราชการจะต้องตระหนัก คือ ผู้ใช้สารนิเทศไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะข้าราชการ นักวิชาการ วิศวกรหรือนักวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่ผู้ใช้สารนิเทศส่วนใหญ่คือประชาชนทั่วไป ที่มีการศึกษาในระดับปานกลางและหรือประชาชนไม่รู้หนังสือตามชนบท ดังนั้นวิธีการเผยแพร่สารนิเทศเพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อที่ประชาชนนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพของตนและสังคม จำเป็นจะต้องอาศัยวิธีการส่งเสริมเข้ามาช่วยในการเผยแพร่ (Valls, 1983) เพื่อให้สารนิเทศเหล่านั้นไปถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. การส่งเสริมการเกษตร (Agricultural Extension)

การส่งเสริม (Extension) หมายถึง กระบวนการการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับประชาชน หรือชุมชนนอกโรงเรียนโดยการถ่ายทอดสารนิเทศ ทักษะและประโยชน์ต่อผู้รับในระดับบุคคล ชุมชนหรือระดับชาติ งานส่งเสริมครอบคลุมด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตร สาธารณสุข วัฒนธรรม งานบริการด้านอาหาร การวางแผนครอบครัว และการรู้หนังสือ เป็นต้น (Lancaster and Satter, 1984)

ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร

ยุกติ สาริกะภูติ (ม.ป.ป) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตร คือการนำเอาความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์ในการเกษตรไปถ่ายทอด เผยแพร่และแนะนำให้แก่เกษตรกรด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักจูงให้เกษตรกรได้นำไปเปลี่ยนแปลง แก้ไขวิธีการปฏิบัติของตนให้ดีขึ้น

ทานอง สิงคาลวณิช (2518) บิดาของการส่งเสริมการเกษตรไทย ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ บริการความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการเกษตรให้แก่เกษตรกรที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ ตลอดจนนำหลักการและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อความเข้าใจงานปัญหาต่าง ๆ ให้เกษตรกรนำไปคิด ตกลงใจและปฏิบัติตาม อันจะยังผลให้เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและเพิ่มรายได้

Adams (1982) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตร คือการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกร เพื่อให้รู้ถึงปัญหาการผลิตและสามารถวิเคราะห์ปัญหาเหล่านั้น รวมทั้งรู้ถึงโอกาสที่จะพัฒนาการผลิตของตนเอง

Valera, Martinez และ Plopino (1987) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงกระบวนการการศึกษาที่จัดสำหรับประชาชนในเขตชนบทหรือชุมชนนอกโรงเรียน ซึ่งจะเหมือนการศึกษาในโรงเรียนทั่ว ๆ ไปที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดสารนิเทศ ทักษะและประโยชน์ของผู้รับในระดับบุคคล ชุมชนหรือระดับชาติ หลักการพื้นฐานของหน้าที่ของการส่งเสริมการเกษตร คือ การเผยแพร่สารนิเทศสู่ประชาชนในชนบท ให้บุคคลเหล่านั้นสามารถแก้ปัญหาของตนและยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตน

สรุป การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง กระบวนการทำให้การศึกษานอกโรงเรียน โดย การถ่ายทอดความรู้ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติทางเทคโนโลยีที่เหมาะสมทางการเกษตรและสาขา ที่เกี่ยวข้องให้กับเกษตรกรและครอบครัวด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มบุคคลเป้าหมายนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาผลผลิตของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะมีผลต่อการเพิ่มรายได้และพัฒนา คุณภาพชีวิตของครอบครัวเกษตรกร

ลักษณะของงานส่งเสริมการเกษตร (ปัญญา หิรัญรัมย์, 2529)

1. เป็นลักษณะของการบริการของรัฐต่อประชาชนในด้านบริการการศึกษาแก่เกษตรกร แม่บ้านเกษตรกร บุตรหลานเกษตรกรที่ไม่มีโอกาสศึกษาหาความรู้ในระบบโรงเรียน วิทยาลัยและ มหาวิทยาลัย เป็นการสอนวิชาที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ทันที รวมทั้งการช่วยแก้ปัญหาอันเกิด จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรวมด้วย
2. วิชาที่สอนในงานส่งเสริมการเกษตร เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพทางการเกษตร สหกรรมศาสตร์และสาขาที่เกี่ยวข้อง
3. วิธีการส่งเสริม การสอน การทำให้การศึกษา เน้นหนักไปทางการสาธิต การประชุม การอบรม การชี้เอกสารสิ่งพิมพ์ และการใช้สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โคယ်าชี อุปรณ์โรสตทัศนศึกษาเข้าช่วย เพื่อให้ผู้รับเข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือเป็นการแสดงวิธีการปฏิบัติจริงให้ ชม รวมทั้งการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลด้วย
4. ระบบการสอน ใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี ท้าให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์แก่ เกษตรกร มีการวางแผนการสอน การจัดระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ใช้วิทยาการที่มีคุณภาพ จัด ประเภทของกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับวิชา และระดับความรู้ความสามารถ ติดตามประเมินผล การส่งเสริมเพื่อนำมาวิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป
5. เป็นการนำเอาผลจากการวิจัย ถ่ายทอดไปยังเกษตรกรและประชาชนทั่วไป โดย ผ่านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมเผยแพร่สู่ประชาชนโดยตรง

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการส่งเสริมการเกษตร (ปัญญา หิรัญรัมย์, 2529)

1. เพื่อการผลิตอาหารที่เพียงพอแก่การบริโภคภายในประเทศ และมีเหลือส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ
2. เจริญรุดามีการเพิ่มผลผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญเพื่อการส่งออก
3. เพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรมของประเทศ รวมทั้งการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกร
4. เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการเกษตรที่ได้ค้นคว้าวิจัยไปยังเกษตรกรทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง
5. เพื่อจัดตั้งสถาบันในการพัฒนาเกษตรกรของประเทศอย่างมีระบบ โดยการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพเกษตรกร
6. เพื่อสร้างงานให้พลเมืองในชนบทได้พัฒนา และยกมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ประชาชนในชนบท
7. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ทางการเกษตร เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ เป็นต้น
8. เพื่อพัฒนาตลาดการเกษตร แหล่งเงินทุน การลงทุนทางการเกษตร
9. มีเป้าหมายหรือโครงการที่จะช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยเป็นหลัก
10. เพื่อเป็นการส่งเสริมในเรื่องที่อยู่อาศัยและมาตรฐานการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น
11. เพื่อพัฒนาผู้นำในชนบท

ขอบเขตของงานส่งเสริมการเกษตร (ชูเกียรติ รักซ้อน, 2528)

1. ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร
2. ประสิทธิภาพการตลาด
3. การอนุรักษ์ทรัพยากร
4. การบริหารและการจัดการ

5. ครอบครัวยุคใหม่และความเป็นอยู่
6. การพัฒนาเยาวชน
7. การพัฒนาความเป็นผู้นำ
8. การพัฒนาชุมชน
9. การสังคมสงเคราะห์

วิธีการส่งเสริมการเกษตร

วิธีการส่งเสริมการเกษตรหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร แบ่งตามจำนวนของผู้เข้ารับการส่งเสริมเป็น 3 ลักษณะคือ (Kang and Song, 1984; Bradfield, 1966; วิจิตร อวาทะกุล, 2527)

1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล(Personal contact or individual methods)
2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม (Group methods)
3. การส่งเสริมแบบมวลชน (Mass media)

1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล เป็นวิธีการส่งเสริมแก่บุคคลเป้าหมายแต่ละครั้งเพียงคนเดียว จะมีประโยชน์มากในกรณีที่บุคคลเป้าหมายเป็นผู้นำในท้องถิ่น เช่น เกษตรกรผู้นำ ผู้นำชุมชน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่เพื่อนบ้านนับถือเป็นตัวอย่าง การส่งเสริมแบบรายบุคคล แบ่งออกเป็น

1.1 การเยี่ยมเยียนถึงบ้านและไร่นา (Farm and home visit) เป็นวิธีการที่ใช้ได้ดีกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพราะสามารถอธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน เมื่อมีเวลาอาจสาธิตหรือทดลองให้ดู ข้อเสียคือต้องใช้เวลามาก หากมีบุคคลเป้าหมายในความรับผิดชอบมาก อาจจะไม่สามารถเยี่ยมเยียนได้ทั่วถึง และเสียค่าใช้จ่ายสูง

1.2 เกษตรกรมาพบเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่สำนักงาน (Office calls) เป็นวิธีการที่บุคคลเป้าหมายไปขอคำแนะนำและความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่สำนักงาน ส่วนใหญ่กลุ่มเป้าหมายจะมาขอความร่วมมือและความช่วยเหลือเป็นการเร่งด่วน เช่น ขอคำแนะนำเกี่ยวกับโรคระบาด อุทกภัย เป็นต้น

1.3 การติดต่อทางจดหมาย (Personal letter) เป็นวิธีการส่งเสริมที่ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ช่วยให้เกษตรกรเก็บข้อมูลข่าวสารได้เป็นหลักฐานได้ แต่ผลของการส่งเสริมอาจจะมีประสิทธิภาพต่ำ เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องความสามารถในการเขียนจดหมายของบุคคลเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลเป้าหมายซึ่งเป็นคนชนบทที่มีการศึกษาน้อย มีปัญหาในเรื่องของการไม่รู้หนังสือ

1.4 การใช้โทรศัพท์ (Telephone calls) เป็นวิธีการที่สะดวกและรวดเร็วสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และบุคคลเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่ที่มีบริการโทรศัพท์ ถือว่าเป็นวิธีการประหยัดเวลาและสามารถสื่อสารกันทั้งสองทางเช่นเดียวกับการเยี่ยมเยียน ประหยัดเวลาในการเดินทาง แต่อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ยังไม่แพร่หลายและมีประสิทธิภาพสำหรับประชาชนในเขตชนบทของไทย เพราะโทรศัพท์ยังไม่แพร่หลายในเขตที่ห่างไกลความเจริญ

2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม เป็นวิธีการส่งเสริมที่ใช้มากกว่าวิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล เพราะเป็นวิธีการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถเข้าถึงกลุ่มบุคคลเป้าหมายได้มากกว่า และประหยัดเวลากว่า ซึ่งจะช่วยในการแก้ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและปัญหาเรื่องเวลา การส่งเสริมแบบรายกลุ่มมีประสิทธิภาพมากในการชักจูงกลุ่มเป้าหมาย ให้อยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ ตลอดจนการนำไปทดลองใช้ ปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้ในการส่งเสริมผ่านสถาบันเกษตรกร เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกร ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะนำความรู้ ข่าวสารและแนวความคิดใหม่ๆ ไปเผยแพร่ต่อเพื่อนบ้าน วิธีการส่งเสริมแบบรายกลุ่มแบ่งออกเป็น

2.1 การประชุม (Extension meeting) เป็นวิธีการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมักใช้เพื่อเผยแพร่ความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อแนะนำแนวทางในการประกอบอาชีพโดยการบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การอภิปรายคณะ การประชุมเชิงปฏิบัติการ

2.1.1 การบรรยาย มักใช้กับบุคคลเป้าหมายที่เป็นกลุ่ม การบรรยายใช้ได้อย่างกว้างขวางและใช้ประกอบวิธีการส่งเสริมอื่น ๆแทบจะทุกวิธี สามารถใช้กับบุคคลเป้าหมายกลุ่มใหญ่และในเวลาจำกัดได้ แต่จุดด้อยคือเป็นการสื่อสารทางเดียวและไม่ช่วยให้ผู้ฟังเกิดทักษะความชำนาญขึ้นมาได้ เพราะไม่มีโอกาสฝึกทักษะ การบรรยายอย่างเดียวไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะเปลี่ยนทัศนคติผู้ฟังได้ทันที

2.1.2 การอภิปรายกลุ่ม มีวัตถุประสงค์คือ ให้กลุ่มบุคคลเป้าหมายทำความเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ เป็นวิธีการส่งเสริมที่ช่วยให้บุคคลกลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ดีที่สุด ข้อดีคือช่วยให้ผู้เข้าร่วมอภิปรายมีโอกาสดูแลเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์และความคิดเห็นช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจและตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ข้อจำกัดคือการอภิปรายกลุ่มจะต้องเป็นกลุ่มขนาดเล็ก

2.1.3 การอภิปรายคณะ วัตถุประสงค์คือ เพื่อให้บุคคลเป้าหมายได้รับความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ ขณะเดียวกัน ก็ได้ทราบแนวคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิหลาย ๆ ท่าน

2.1.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เหมาะสำหรับการประชุมที่มีสมาชิกจำนวนน้อย ข้อดีคือช่วยให้ผู้ฟังเกิดความรู้และเกิดทักษะจากการได้ปฏิบัติจริง และสามารถทำให้เกิดการยอมรับได้โดยทันที ข้อเสียคือถ้าเป็นกลุ่มเป้าหมายมีระดับการศึกษาต่ำจะเข้าใจขั้นตอนการปฏิบัตินั้นได้ยาก

2.2 การสาธิต (Demonstration) เป็นวิธีการส่งเสริมที่ใช้เพื่อถ่ายทอดความรู้ โดยการแสดงให้กลุ่มเป้าหมายได้ชมขณะเดียวกันกับการบรรยายประกอบเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เห็นและได้ฟังเรื่องที่ต้องการส่งเสริมไปพร้อม ๆ กัน เหมาะสำหรับการเผยแพร่ความรู้ในประเทศที่กำลังพัฒนา ที่ประชาชนมีปัญหาระดับการศึกษาต่ำ หรือไม่รู้จักหนังสือการสาธิตแบ่งออกเป็น

2.2.1 การสาธิตผล (Result demonstration) เป็นการส่งเสริมที่แสดงให้กลุ่มเป้าหมายได้เห็นผลของการปฏิบัติตามเทคนิคใหม่ที่ปรับปรุงและได้รับผลดีแล้ว เป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมมาก เพราะทำงานง่ายและลงทุนต่ำ แต่ประสิทธิภาพจะด้อยกว่าการสาธิตวิธี เพราะกลุ่มเป้าหมายจะไม่เห็นขั้นตอนวิธีทำ

2.2.2 การสาธิตวิธี (Methods Demonstration) หมายถึงการสอนให้กลุ่มเป้าหมายได้รู้ถึงวิธีการใหม่ ๆ และปฏิบัติตามวิธีการนั้น โดยการแสดงวิธีทำให้ผู้ชมได้เห็นเป็นขั้นตอนตามลำดับ เพื่อให้สามารถนำวิธีการนั้น ๆ ไปปฏิบัติตามได้ การสาธิตวิธีเป็นการส่งเสริมแบบกลุ่มที่มีประสิทธิภาพสูง แต่กลุ่มเป้าหมายมักไม่มีโอกาสฝึกปฏิบัติได้ทั่วทุกคน ส่วนใหญ่จะแนะนำให้ผู้รับการส่งเสริมไปปฏิบัติที่บ้านหรือในร้านค้าของตน

2.2.3 งานวันสาธิต (Demonstration day) เป็นการรวมเอาการสาธิตวิธีและการสาธิตผลเข้าด้วยกัน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เห็นทั้งวิธีการปฏิบัติและเห็นผลปฏิบัติภายในวันเดียวกัน ข้อดีคือสามารถทำให้บุคคลเป้าหมายได้เห็นผลของการปฏิบัติ โดยใช้เทคนิคใหม่ ๆ ที่สำคัญ พร้อมกับทราบขั้นตอนของการปฏิบัติอย่างชัดเจนในคราวเดียวกัน ข้อเสียคือต้องเตรียมงานยุ่งยาก ค่าใช้จ่ายสูง สิ้นเปลืองแรงงานมาก

2.3 การจัดประกวด (Contest) คือการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจัดให้มีการแข่งขันระหว่างกลุ่มบุคคลเป้าหมายของการส่งเสริมด้วยกัน อาจเป็นการประกวดผลงานที่ปฏิบัติเสร็จแล้วหรือประกวดความสามารถในการปฏิบัติก็ได้ วิธีการนี้ได้แนวคิดมาจากการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายสนใจกิจกรรมโดยการแข่งขันและได้มีโอกาสได้ฝึกทักษะจากการปฏิบัติจริง

2.4 การจัดทัศนศึกษา (Field trips) เป็นการช่วยส่งเสริมวิธีการส่งเสริมแบบอื่น ๆ ให้สมบูรณ์ขึ้น โดยเฉพาะวิธีการที่ใช้การพูดเป็นหลัก ข้อเสียคือค่าใช้จ่ายสูง

3. การส่งเสริมแบบมวลชน การส่งเสริมแบบรายบุคคลและรายกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสารนิเทศได้ วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่จำกัดจำนวนและกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นผู้ใด วิธีการนี้จะเป็นประโยชน์ในการกระตุ้นเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ ๆ วิธีการส่งเสริมแบบมวลชนแบ่งออกเป็น

3.1 วิทยุกระจายเสียง (Radio) เป็นสื่อสารมวลชนที่ได้รับความนิยมมาก สามารถรับฟังได้อย่างกว้างขวาง เสนอข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและทันที่ที่มีกำหนดเวลาในการกระจายเสียง เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด เป็นสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ 2 ประการคือ เป็นแหล่งเผยแพร่ข่าวสาร และเป็นสื่อที่กระตุ้นความสนใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นประโยชน์

สำหรับงานส่งเสริม คือ การถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการไปสู่ประชาชน ลักษณะของความรู้คือ บทความทางวิชาการ ข่าวคราวความเคลื่อนไหวประจำวัน ประจำสัปดาห์ จุดด้อยของวิทยุคือ อาจไม่มีผู้ฟัง ตลอดจนเป็นการสื่อสารทางเดียว

3.2 โทรทัศน์ (Television) เป็นสื่อที่มีคุณภาพในการเผยแพร่ความรู้มาก เพราะฟังได้ทั้งเสียงและได้เห็นภาพในเวลาเดียวกัน สื่อโทรทัศน์ที่ใช้ในการส่งเสริมมี 2 ลักษณะ คือโทรทัศน์วงจรปิดและโทรทัศน์ที่ถ่ายทอดจากสถานีโทรทัศน์ การส่งเสริมโดยผ่านรายการโทรทัศน์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถใช้สื่ออื่น ๆ ช่วยในการเผยแพร่ เช่น ภาพ ของจริง ของตัวอย่าง กระดาน เป็นต้น ข้อจำกัดคือ ในประเทศกำลังพัฒนาในเขตชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ยังไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้ รวมทั้งเครื่องรับโทรทัศน์มีราคาแพง ทำให้รายการที่ผ่านสื่อโทรทัศน์เข้าไม่ถึงกลุ่มเป้าหมายเหมือนรายการวิทยุ

3.3 สิ่งพิมพ์ (Printed media) ได้แก่ วารสารวิชาการ เอกสารคำแนะนำ จดหมายเวียน โบปลิว โบสเตอร์ หนังสือพิมพ์ หนังสือ คู่มือแนะนำวิธีการทำด้วยตนเอง เป็นสื่อรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้สู่กลุ่มเป้าหมาย ข้อดีคือ ราคาถูก จัดทำง่าย สามารถเก็บข้อมูลข่าวสารไว้ได้นาน สามารถแจกจ่ายไปได้ในทุกท้องถิ่น ข้อเสียคือ ปัญหาในเรื่องความสามารถในการผลิต การเขียนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม รวมทั้งพื้นฐานทางการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย

3.4 ภาพยนตร์ (Motion pictures) สามารถกระตุ้นความสนใจของบุคคลเป้าหมายได้มากและสามารถเปลี่ยนทัศนคติได้เร็วขึ้น ข้อเสียคือค่าใช้จ่ายสูง และในปัจจุบันสื่อประเภทโทรทัศน์และเทปโทรทัศน์เข้ามามีบทบาทมากกว่า เพราะค่าใช้จ่ายต่ำและสะดวกในการเคลื่อนย้ายมากกว่า

3.5 นิทรรศการ (Exhibition) เป็นวิธีการส่งเสริมที่ดึงดูดความสนใจของผู้คนโดยทั่ว ๆ ไป สร้างความสนใจในเรื่องที่ต้องการเผยแพร่ ข้อดีคือ ถ้าแสดงในโอกาสพิเศษ จะช่วยให้คนในท้องถิ่นได้ชมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการจัดนิทรรศการในงานเทศกาล งานประเพณีประจำท้องถิ่นของแต่ละแห่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การประกวด การสาธิต เป็นต้น

3.6 การรณรงค์ (Campaign) เป็นวิธีการส่งเสริมที่ต้องใช้เทคนิคหลายอย่างเข้าด้วยกัน ข้อดีคือกระตุ้นความสนใจของคนเป็นจำนวนมากและทำให้มวลชนมีโอกาสดำเนินงานร่วมกัน ข้อเสียคืออาจได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มเป้าหมายน้อย

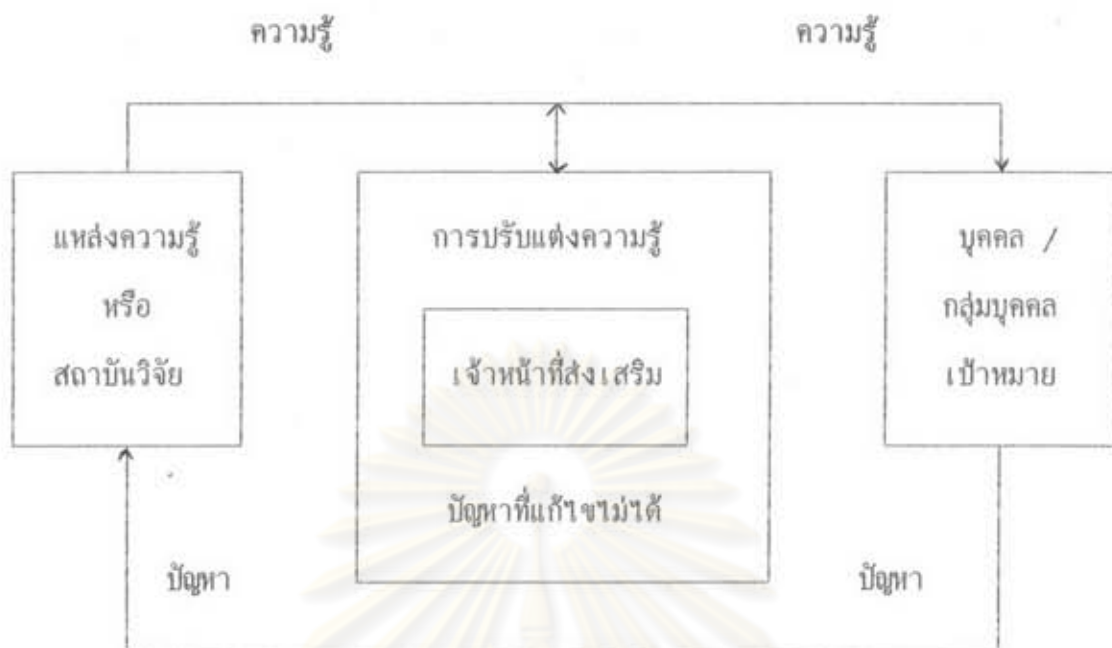
ในการเลือกวิธีการส่งเสริมแบบใด เมื่อใดจึงจะได้ผลดีที่สุดนั้น ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย สภาพาสังคม สภาพาสเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของงานส่งเสริมแต่ละแห่ง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมจึงต้องพิจารณาเลือกวิธีที่เหมาะสม บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงสำคัญ เพราะเป็นผู้ที่จะนำความรู้ ผลงานวิจัยส่งทอดต่อไปยังกลุ่มเป้าหมาย คือครอบครัวเกษตรกร

บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ในกระบวนการส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้กรองสารหรือตัวกลางในการถ่ายทอดสารนิเทศ (Information gatekeeper) เพราะมีบทบาทในการเลือก คัดแปลงและเผยแพร่สารนิเทศ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย (Lancaster and Satter, 1984) เพราะการส่งเสริมคือปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศ บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมี 3 ด้านคือ

1. ในฐานะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ งานส่งเสริมเป็นลักษณะการให้การศึกษาแก่ประชาชนในระบบการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นเหมือนครูผู้สอน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงมีบทบาทสำคัญคือ นำเอาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับปรุงแต่งให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย และสามารถนำไปปฏิบัติได้ แล้วถ่ายทอดไปสู่บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกกลุ่มเป้าหมาย สามารถนำความรู้ไปปรับปรุงหรือพัฒนาตนเอง สามารถนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นหรือวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาคิดแปลงให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

บทบาทในการถ่ายทอดความรู้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเปรียบเสมือนสื่อกลางระหว่างแหล่งความรู้กับบุคคลเป้าหมาย คือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะเป็นผู้นำเอาความรู้วิชาการจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ มาปรับแต่งให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที และดำเนินการถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมาย ดังแผนผังที่ 1

แผนผังที่ 1 แสดงบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

(Lancaster and Satter, 1984)

2. บทบาทในฐานะเป็นผู้ร่วมในการแก้ไขปัญหากลุ่มเป้าหมาย โดยการนำเอา เทคโนโลยีและความรู้ใหม่ ๆ ไปใช้ในการวางแผนและปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับลักษณะปัญหาของ กลุ่มเป้าหมายในชุมชน

3. ในฐานะเป็นผู้ประสานงาน งานส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่จะต้องพัฒนาสภาพ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่ดีขึ้น จึงจะต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ กัน ทั้งหน่วยงาน ราชการด้วยกัน สถาบันเกษตรกร ครอบครัวยุทธกรและผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการ เกษตร จึงต้องประสานงานเพื่อความร่วมมือทำงานส่งเสริมลู่วางไปด้วยดี

ในฐานะที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทในการเลือก การปรับแต่งและการเผยแพร่ สารนิเทศที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแพร่สารนิเทศสู่กลุ่มเป้าหมายนั้น เจ้าหน้าที่ ส่งเสริมจึงต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่สภาพการศึกษา เศรษฐกิจ ตลอดจน วิธีการรับสารนิเทศของกลุ่มเป้าหมายด้วย

3. การรับสารนิเทศ (Information receiving)

ในการศึกษาถึงการรับสารนิเทศของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล จำเป็นจะต้องศึกษาถึงทฤษฎี การสื่อสารและการวิเคราะห์ผู้ชม ผู้ฟังหรือผู้รับสาร (ชนวดี บุญสี, 2528)

การสื่อสาร

ความหมายของการสื่อสาร

ชนวดี บุญสี (2528) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงกระบวนการที่ติดต่อข่าวสารส่งผ่าน ช่องสารต่าง ๆ ไปยังผู้รับข่าวสารนั้น ๆ ซึ่งมีองค์ประกอบในการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องสารและผู้รับสาร โดยมีจุดมุ่งหมายพื้นฐานคือ ชี้แจงแถลงข่าวสาร การเผยแพร่ความรู้และการ ให้ความบันเทิง

ณรงค์ สมพงษ์ (2535) กล่าวว่า การสื่อสาร (Communication) เป็นการติดต่อเพื่อ สร้างความเข้าใจร่วมกันด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในผู้รับสาร

Rogers (1976) ให้ความหมายการสื่อสารว่า หมายถึงการที่ผู้ส่งสาร (source) ส่ง สารไปยังผู้รับสาร (receiver) โดยมีวัตถุประสงค์การสื่อสารเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ตัวของผู้รับสาร ด้านความรู้ ทักษะคติ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร

สรุป การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสาร แนวคิด ทักษะคติ จากบุคคลหนึ่งหรือ หลายบุคคลไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรือหลายบุคคล โดยผ่านช่องทางการสื่อสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้รับสารในด้านความรู้ทักษะคติ ตลอดจนพฤติกรรม

องค์ประกอบของการสื่อสาร

1. ผู้ส่งสาร (Source) คือ บุคคลหรือแหล่งที่มาของสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายบุคคล หรือองค์การ เช่น สถานีวิทยุ โทรทัศน์ สำนักพิมพ์ หน่วยงานของรัฐบาล ครูหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริม แหล่งข่าวสารจะต้องเข้ารหัส (Encode) ก่อน เช่น เขียนข้อความ ลงบนกระดาษหรือแปลงออกมาเป็นภาพ ผู้รับที่ปลายทางจะทำการถอดรหัส (Decode) ออกมา

2. สาร (Message) คือ เนื้อหาสาระที่ส่งออกไปจากผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นความคิด หรือเรื่องราวของเรื่องที่จะส่งไปตามช่องสาร เช่น คำพูดหรือข้อเขียน เป็นต้น

3. ช่องสาร (Channel) หมายถึงช่องทางหรือพาหะที่จะนำเนื้อหาข่าวสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นขึ้นอยู่กับ การเลือกช่องสารที่เหมาะสม การส่งผ่านข่าวสารไปตามช่องสารไม่จำเป็นต้องผ่านสื่อทางเดียวเสมอไป แต่อาจส่งไปมากกว่า 2 ช่องทางพร้อมกันก็ได้

4. ผู้รับสาร (Receiver) คือบุคคลที่เป็นจุดหมายปลายทางของข่าวสารที่ส่งออกไป โดยผู้รับสารจะรับรู้ข่าวสารจากช่องทางหรือสื่อต่าง ๆ ลักษณะของผู้รับสารอาจจะเป็นบุคคลคนเดียว กลุ่มคนหรือมวลชนก็ได้ ปัจจัยของผู้รับสารที่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของการสื่อสารคือ

ประเภทของการสื่อสาร

ในการสื่อสารงานนวัตกรรม สื่อประเภทต่าง ๆ มีบทบาทแตกต่างกันตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของเนื้อหาวัตกรรม ในการเผยแพร่นวัตกรรมได้แบ่งสื่อออกเป็น 3 ประเภท คือ (ธนวดี บุญเสือ, 2528)

1. สื่อระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) สื่อระหว่างบุคคลมีความสำคัญอย่างมากต่อการเผยแพร่วัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาชนบท ผู้ดำเนินโครงการพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญต่อสื่อระหว่างบุคคลเป็นอย่างมาก ในการใช้สื่อระหว่างบุคคลเป็นช่องทางเพื่อนำข่าวสารการพัฒนาไปสู่กลุ่มเป้าหมาย สื่อระหว่างบุคคลที่สำคัญในการสื่อสารนวัตกรรม คือผู้นำความคิด ผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

1.1 ผู้นำความคิดในท้องถิ่น (Local opinion leader) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนในกลุ่มสังคมสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มสังคมนั้น บุคคลเหล่านี้ได้แก่ผู้นำความคิดทั่วไป คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรกรผู้นำ ซึ่งมีทั้งลักษณะของผู้นำความคิดเฉพาะ เรื่องและผู้นำความคิดใน เรื่องทั่วไป

1.2 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agents) คือผู้ที่มีวิชาชีพหรืออิทธิพลในการตัดสินใจรับนวัตกรรมของกลุ่มเป้าหมาย บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประสานงานในการติดต่อระหว่างกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม คือ ระหว่างหน่วยงานหรือองค์การของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่รับผิดชอบในการเผยแพร่ความคิดใหม่ ๆ หรือนวัตกรรมสู่กลุ่มเป้าหมาย เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างกรมส่งเสริมการเกษตรกับเกษตรกร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงรวมถึงสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้ปลูกยางพารา กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นต้น ที่จะเป็นตัวกลางนำนวัตกรรมไปเผยแพร่สู่เกษตรกรทั่วไป

2. สื่อมวลชน (Mass media) สื่อมวลชนได้แก่ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์และวัสดุพิมพ์ต่าง ๆ (หนังสือพิมพ์) เป็นสื่อที่มีบทบาทในการเผยแพร่นวัตกรรมเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในปัจจุบัน เพราะปัจจัยพื้นฐานได้ขยายไปยังสังคมชนบทมากขึ้น เครื่องรับโทรทัศน์ วิทยุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชาชนสูงขึ้น สื่อมวลชนมีบทบาทกระตุ้นให้มวลชนตื่นตัว (Awareness) กับนวัตกรรมต่าง ๆ เมื่อเกษตรกรได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนแล้ว เกษตรกรก็พยายามแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเพื่อนบ้านจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนเกษตรกรผู้นำต่อไป

3. สื่อผสมระหว่างสื่อบุคคลและสื่อมวลชน ทางด้านส่งเสริมการเกษตรจัดอยู่ในสื่อประเภทสื่อกิจกรรม (ณรงค์ สมพงษ์, 2535) เป็นสื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีการ (Technique or methods) เป็นการสื่อความหมายหรือการถ่ายทอดประสบการณ์ในรูปแบบของกิจกรรม หรืออาจรวมเอาทั้งเครื่องมือ วัสดุและวิธีการเข้าด้วยกัน สื่อเหล่านี้อาจจัดในรูปแบบของกลุ่มหรือมวลชนทั่วไปก็ได้ตามลักษณะของกิจกรรมนั้น ๆ เช่น การจัดสื่อกิจกรรมในรูปแบบของนิทรรศการ (Exhibitions) โดยนำเอาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาร่วมแสดงไว้ในสถานที่แห่งเดียวกัน การแสดงการสาธิต (Demonstration) โดยวิธีการแสดง การทำกิจกรรมสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้กับผู้ชมเฉพาะกลุ่ม สื่อกิจกรรมมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่วัตกรรมคือ

3.1 ช่วยรวมวัสดุอุปกรณ์ไว้ในที่แห่งเดียวกัน เช่น นิทรรศการการจัดงานวันสาริต เป็นต้น

3.2 ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสดังออกถึงความสามารถของตน ทำให้เกิดกำลังใจงานการปฏิบัติงานของตนให้ดียิ่งขึ้น เช่น การจัดประกวด เป็นต้น

3.3 เร่งเร้าให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมได้เร็วขึ้น

3.4 ช่วยถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ กัน เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

3.5 สื่อกิจกรรมช่วยทำให้เกิดการทปะสังสรรค์ (Interaction) กันระหว่างบุคคลในฝ่ายต่าง ๆ ทั้งนักวิชาการ นักส่งเสริม เกษตรกรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3.6 สร้างการรับรู้ที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสสัมผัสด้วยตัวเอง

สื่อกิจกรรมหรือสื่อผสมแบ่งออกเป็น

1. การสาริต (Demonstration)
2. การจัดทัศนศึกษา (Tours or Field trips)
3. การจัดนิทรรศการ (Exhibition)
4. การรณรงค์ (Campaigns)
5. การจัดประกวด (Contest)
6. การประชุม (Meeting)
7. การฝึกอบรม (Workshop)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. คหกรรมศาสตร์และงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

คหกรรมศาสตร์ (Home Economics)

ความหมายของคหกรรมศาสตร์

พิณทิพย์ บริบูรณ์สุข (2527) ให้ความหมายไว้ว่า คห หมายถึง บ้าน กรรม หมายถึง ความรู้ รวมความแล้ว คหกรรมศาสตร์ หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจกรรมภายในบ้านเรือน ซึ่งเป็นวิชาที่มีสาขาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง

ประหยัด สายวิเชียร (2530) ให้ความหมายว่า คหกรรมศาสตร์ หมายถึงการจัดการพัฒนาทรัพยากรของคน ครอบครัวและชุมชน โดยอาศัยการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติในเรื่องของ ศิลปะและวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อผลของการดำรงชีวิตอย่างผาสุกของคนในครอบครัว และชุมชนโดยส่วนรวม

สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกา (The American Home Economics Association) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นวิชาความรู้และบริการที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างชีวิตครอบครัวให้มีความสุขและเข้มแข็งขึ้น โดยศึกษาเรื่องดังต่อไปนี้

1. การดำเนินชีวิตในครอบครัว
2. การปรับปรุงการบริหารทรัพยากรที่ด้อยกว่าในครอบครัวให้ดีขึ้น
3. การวิเคราะห์วิจัย เพื่อให้ทราบความเปลี่ยนแปลงของความต้องการของบุคคลและครอบครัว โดยหาทางสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย
4. การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชน ประเทศและโลกให้สอดคล้อง โดยส่งเสริมการดำเนินชีวิตในครอบครัว (Quigley, 1974)

Parker (1983) กล่าวว่า คหกรรมศาสตร์ หมายถึงการศึกษาที่ครอบคลุมถึงส่วนบุคคล บ้านและครอบครัว ที่มีวัตถุประสงค์ในการยกระดับการครองชีพและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคน

จากความหมายที่บุคคลต่าง ๆ ให้ความหมายไว้ว่า คหกรรมศาสตร์ หมายถึง การจัดการ การพัฒนาทรัพยากรของบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยการศึกษา วิชาที่ว่าด้วยอาหารและโภชนาการ เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย การจัดการบ้านเรือน เศรษฐกิจของครอบครัว และการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการใช้ศาสตร์หลายแขนงมาสังเคราะห์เข้าด้วยกัน เพื่อการดำรงชีวิตอย่างผาสุกของคนในครอบครัวและสังคมโดยรวม

ขอบเขตของคหกรรมศาสตร์

สมาคมคหกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้กำหนดขอบเขตของสาขาคหกรรมศาสตร์ไว้ครอบคลุมถึงด้านอาหารและโภชนาการ ผ้าและเส้นใย การแต่งกายและศิลปสัมพันธ์ พัฒนาการครอบครัวและเด็ก การครองเรือนและเศรษฐกิจครอบครัว และบ้าน เครื่องเรือนและเครื่องใช้ (ประหยัด สายวิเชียร, 2530) นักคหกรรมศาสตร์ด้านแนวคิดดังกล่าวมารวมเข้าด้วยกันเป็น 5 สาขาวิชาย่อย (พิณทิพย์ บริบูรณ์สุข, 2527) ซึ่งตรงกับการจำแนกสาขาวิชาของต่างประเทศออกเป็น 5 สาขาด้วยกันคือ (Hall and Paolucci, 1967)

1. เสื้อผ้า เส้นใยและศิลปสัมพันธ์ (Clothing, textiles and related art)
 - เกี่ยวข้องกับ
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับเส้นใยชนิดต่าง ๆ การจำแนกเส้นใย การทดสอบเส้นใย
 - 1.2 คุณสมบัติของเส้นใย
 - 1.3 การผลิตผ้า เช่น การทอ การถัก การผลิตผ้าวิธีต่าง ๆ เป็นต้น
 - 1.4 การตกแต่งผ้า เช่น การทาลวดลาย การย้อมและการพิมพ์ผ้า เป็นต้น
 - 1.5 การตัดเย็บเบื้องต้น เช่น การวัดตัว การสร้างแบบเสื้อ กระโปรงและการตัดเย็บเสื้อผ้าในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น
 - 1.6 การดูแลรักษาเสื้อผ้า ผงซักฟอก การฟอกขาว การซักผ้าชนิดต่าง ๆ การรีดผ้า เป็นต้น
 - 1.7 การเลือกเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับโอกาส
 - 1.8 การเลือกเสื้อผ้าส่วนบุคคลและครอบครัว

1.9 แรงจูงใจที่มีผลต่อการตัดสินใจในเรื่องเสื้อผ้า

2. พัฒนาการเด็กและครอบครัว (Child and Family Development)

ครอบคลุมถึง

2.1 พัฒนาการเด็ก ศึกษากระบวนการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก เช่น การพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม บัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก ตลอดจนเทคโนโลยีกับพัฒนาการเด็ก

2.2 พัฒนาการครอบครัว คือ ความสำคัญและความหมายของครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน วัฏจักรของครอบครัวอันประกอบไปด้วย ครอบครัวเริ่มต้น ครอบครัวขยายและครอบครัวหด (การแยกตัวของสมาชิกในครอบครัวไปสร้างครอบครัวใหม่)

3. อาหารและโภชนาการ (Food and nutrition) ซึ่งครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการคือ

3.1 อาหารและโภชนาการ ได้แก่ ความหมาย ภาวะโภชนาการที่ดีและเลว ปัญหาโภชนาการ ประโยชน์ของอาหาร ความต้องการอาหารของบุคคลวัยต่าง ๆ โรคขาดอาหาร ตลอดจนการแก้ไขและป้องกัน

3.2 อาหารทั่วไป เช่น การจัดเลือกซื้ออาหาร หลักในการปรุงอาหาร การประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

3.3 อาหารครอบครัว เช่น การกำหนดรายการอาหาร การส่งเสริมคุณค่าอาหาร หลักการจัดโต๊ะอาหาร และมารยาทในการรับประทานอาหาร เป็นต้น

3.4 การประยุกต์อาหาร เช่น การค้นคว้า การทดลองอาหาร ตลอดจนการเผยแพร่อาหาร เป็นต้น

3.5 การถนอมอาหาร

3.6 อนามัยอาหาร

4. การจัดการบ้านเรือนและเศรษฐกิจครอบครัว (Home management and family economics) ประกอบด้วย

4.1 การจัดการบ้านเรือน คือ การรู้จักจัดการทรัพยากรในครอบครัว ทั้งในเรื่องอาหาร เสื้อผ้า สวัสดิภาพและสุขภาพครอบครัว

4.2 เศรษฐกิจครอบครัว คือ การจัดการด้านการเงิน การใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ การออมทรัพย์

5. บ้าน เครื่องเรือนและเครื่องใช้ หรือการตกแต่งบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย (Housing, home furnishing and household equipment) ประกอบด้วย

5.1 ความหมายและความสำคัญของที่อยู่อาศัย

5.2 การเลือกทำเลที่ตั้งและปัจจัยประกอบที่จำเป็นในการเลือก

5.3 ข้อคิดในการปลูกสร้างบ้านในด้านสุขภาพลักษณะ ความสะดวกปลอดภัย เป็นต้น

5.4 สภาพแวดล้อม การเลือกและการจัดเครื่องเรือน

5.5 การปรับปรุงที่อยู่อาศัยที่หน้าอยู่ เช่น การตกแต่ง การตัดแปลง การย้าย การลดและการขยายพื้นที่ การตกแต่งทาสีบ้าน เป็นต้น

5.6 การเลือกซื้อเครื่องเรือน

5.7 สภาพบ้านและชุมชน

สำหรับการเผยแพร่งานคหกรรมศาสตร์สู่ชุมชน เนื้อหาที่เผยแพร่ควรจะง่ายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาที่ควรเผยแพร่แบ่งออกเป็น (มาลาสิ มลิินทะบุญ, 2509)

1. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการต้องการ พื้นฐานของการดำรงชีวิตในครอบครัว ได้แก่

1.1 ด้านอาหาร

1.1.1 การประกอบอาหารที่ใช้วัสดุในท้องถิ่น

1.1.2 อาหารราคาประหยัดมีประโยชน์และปลอดภัย

1.1.3 การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และอาหารเสริม

1.1.4 การถนอมอาหาร

1.1.5 การเพาะปลูกพืชที่ไม่ต้องดูแลเป็นพิเศษเพื่อบริโภค

1.1.6 อนามัยอาหาร

1.1.7 ความสะอาดของอาหารและการกินอยู่อย่างถูกอนามัย

- 1.1.8 การทำน้ำให้สะอาดสำหรับบริโภค
- 1.1.9 การประกอบอาหารอย่างสงวนคุณค่า
- 1.2 เสื้อผ้าและการใช้
 - 1.2.1 การตัดเย็บอย่างง่าย
 - 1.2.2 การซ่อมแซมหรือดัดแปลงเสื้อผ้า
 - 1.2.3 การซ่อมแซมหรือตกแต่งให้สวยงาม
 - 1.2.4 การดูแลรักษาความสะอาดเสื้อผ้า
 - 1.2.5 การทำผ้าห่ม การประดิษฐ์ผ้าจากเศษวัสดุ
 - 1.2.6 การจัดหาเครื่องนุ่งห่มให้เด็กและสมาชิกในครอบครัว
- 1.3 การพัฒนาที่อยู่อาศัย
 - 1.3.1 การรักษาความสะอาดภายในบ้านและการซ่อมแซม
 - 1.3.2 การรักษาความสะอาดและการตกแต่งบริเวณบ้านอย่างง่าย ๆ
 - 1.3.3 การกำจัดขยะมูลฝอยและการกำจัดสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรคต่าง ๆ
 - 1.3.4 การจัดวางสิ่งของให้เกิดประโยชน์ในการใช้สอย
 - 1.3.5 การเลือกเครื่องมือเครื่องใช้ที่สะดวกในการปฏิบัติงาน
 - 1.3.6 การรักษาความสะอาดเครื่องเรือนเครื่องใช้
 - 1.3.7 การนำวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์ไว้ใช้งาน
 - 1.3.8 การตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับภายในบ้าน
- 1.4 การระวังป้องกันรักษาโรค
 - 1.4.1 การรับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ
 - 1.4.2 การล้างภาชนะในการจัดเก็บอาหาร
 - 1.4.3 การล้างผักผลไม้
 - 1.4.4 การฉีดยวและวัคซีน
 - 1.4.5 การใช้และการรักษาความสะอาดห้องน้ำ
 - 1.4.6 การรู้จักใช้บริการสถานอนามัยที่เป็นประโยชน์

- 1.4.7 การบำบัดโรคด้วยสมุนไพรหรืออาหารบางอย่าง
 - 1.4.8 การจัดอาหารสำหรับเด็ก
 - 1.4.9 การปฐมพยาบาลเบื้องต้น
 - 1.4.10 ความรู้เรื่องพยาธิและการป้องกัน
2. การพัฒนาอาชีพ ซึ่งจะพัฒนาให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ประกอบด้วย
- 2.1 การประดิษฐ์ของใช้ในชีวิตประจำวัน
 - 2.2 การประกอบอาหารเพื่อการจำหน่าย
 - 2.3 งานประเภทจักสาน
 - 2.4 การประดิษฐ์เศษจากวัสดุในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์
 - 2.5 การปรับปรุงด้านการออกแบบวัสดุและคุณภาพ
 - 2.6 การเผยแพร่ผลงานออกสู่ตลาด
3. ความสัมพันธ์ในครอบครัวประกอบด้วย
- 3.1 การเลี้ยงดูทารก เด็กและวัยรุ่น
 - 3.2 การดูแลคนชรา
 - 3.3 การให้คำปรึกษาสำหรับคนในครอบครัว
 - 3.4 ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและชุมชน
 - 3.5 การทนุบำรุงประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน
4. การใช้จ่ายประกอบด้วย
- 4.1 การตัดสินใจซื้อขาย
 - 4.2 การเลือกซื้อเครื่องอุปโภคและบริโภคอย่างปลอดภัยและคุ้มค่า
 - 4.3 การเก็บออมและการซื้อในระบบต่าง ๆ
 - 4.4 การติดตามราคาสินค้าในตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภค
 - 4.5 การติดตามความเคลื่อนไหวของสังคมที่มีผลต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

ของครอบครัว

ปัจจุบันได้มีหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชนและมูลนิธิต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เผยแพร่สารนิเทศคหกรรมศาสตร์สู่ชุมชน หน่วยงานระดับกรมหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการเผยแพร่สารนิเทศคหกรรมศาสตร์สู่ชุมชนในชนบททั่วประเทศคือ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรียกว่า "งานส่งเสริมคหกิจเกษตร"

งานส่งเสริมคหกิจเกษตร (Home Economics Extension)

ความหมายของงานส่งเสริมคหกิจเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2527) ให้ความหมายไว้ว่า งานส่งเสริมคหกิจเกษตร คือ กระบวนการต่างๆ ในการนำเอาวิชาการที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของครอบครัวเกษตรกร เช่น ความรู้เรื่องเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตการเกษตร การแปรรูปและถนอมอาหาร โภชนศึกษา การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของบ้านให้สอดคล้องกับอาชีพ การนำเอาทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาตัดแปลงเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค การจัดการต่าง ๆ ภายในบ้านมาบริการให้แก่บุคคลเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการยอมรับวิทยาการใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ และนำไปปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น

ปัญญา หิรัญรัมย์ (2529) กล่าวว่า งานส่งเสริมคหกิจเกษตรเดิมเรียกว่า "งานคหกรรมศาสตร์" หมายถึง การดำเนินงานปรับปรุงคุณภาพครอบครัวเกษตรกร ทั้งด้านบุคคลและสังคม ความเป็นอยู่ เพื่อให้เกิดการยอมรับวิทยาการใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ โดยมุ่งพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข อาหารและโภชนาการ การจัดการบ้านเรือน การพัฒนาความรู้และประสิทธิภาพในการผลิต ตลอดจนการส่งเสริมจริยธรรมแก่เกษตรกร

สรุป งานส่งเสริมคหกิจเกษตร หมายถึง การส่งเสริม การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์โดยการใช้วิชาคหกรรมศาสตร์ ในการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเป้าหมายคือ ครอบครัวเกษตรกร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มรายได้โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กลุ่มงานคหกิจเกษตร กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ความเป็นมาของงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

งานส่งเสริมเคหกิจเกษตรเดิมเรียกว่า "งานคหกรรมศาสตร์" ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2505 (บัญชี ธีรธรรม, 2529) โดยสังกัดกองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมการข้าว ดำเนินงานส่งเสริมความรู้ด้านคหกรรมศาสตร์แก่กลุ่มยุวเกษตร (หญิง) และสมาชิกกลุ่มชานา ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการข้าวในขณะนั้น เพื่อให้แม่บ้านของชานานาคความรู้ไปปรับปรุงครอบครัว เป็นการดำเนินงานลักษณะ "โครงการนร่่อง" โดยมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ที่ผ่านการอบรมก่อนปฏิบัติงานที่จังหวัดอุบลราชธานี ทำการส่งเสริมแก่แม่บ้านและเยาวชนสตรีของกลุ่มชานา วิชาที่อบรมได้แก่ อาหารและโภชนาการ การตัดเย็บเสื้อผ้า ศิลปประดิษฐ์ที่ศูนย์สมาชิกกลุ่มเกษตรระดับอำเภอ 3 ศูนย์คือ ศูนย์อำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ศูนย์อำเภอคอยสะแกกั จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา การอบรมจัดเป็นรุ่น รุ่นละ 3 เดือน มีสมาชิกใหม่หมุนเวียนกันเข้ารับการอบรมของโครงการนี้

ต่อมาได้มีการรวมงานของกองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมการข้าวและกรมกสิกรรมเข้าด้วยกัน เป็นกรมส่งเสริมการเกษตรในปีพ.ศ. 2510 งานคหกรรมศาสตร์แต่เดิม ซึ่งดำเนินการเฉพาะในกลุ่มชานาได้ขยายวงกว้างขึ้น งานส่งเสริมคหกรรมศาสตร์ได้มีการส่งเสริมในกลุ่มยุวกสิกร (ยุวเกษตรกร) แม่บ้านเกษตรกรและแม่บ้านชานา โดยมีเจ้าหน้าที่ออกไปทำการอบรมตามกลุ่มในระยะสั้น กลุ่มละ 5 ถึง 7 วัน แล้วเคลื่อนย้ายไปทำการอบรมกลุ่มใหม่ หมุนเวียนกันไปเรื่อย ๆ ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

ปีพ.ศ. 2518 ได้มีการจัดตั้งฝ่ายเคหกิจเกษตร (ปัจจุบันเป็นกลุ่มงานเคหกิจเกษตร) ขึ้นในกองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อรับผิดชอบการดำเนินงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

วัตถุประสงค์ของงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2527)

1. เพื่อให้ครอบครัวเกษตรกร รู้จักการจัดบ้านเรือนให้สอดคล้องกับการจัดไร่นา เพราะอาชีพเกษตรกรวันนี้วันจะมีความซับซ้อนมากขึ้น ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะ ตลอดจนพึ่งพาอาศัยร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ การทำให้สมาชิกครอบครัวเกษตรกรเข้าใจการจัดบ้านเรือน ให้สอดคล้องกับการจัดไร่นา จึงเป็นเรื่องจำเป็น

2. เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของครอบครัวเกษตรกร เพื่อให้สมาชิกของครอบครัวเกษตรกรรู้จักหน้าที่ตนเองและมีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่น ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรกรรม รวมถึงให้รู้จักวางแผนและรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวและชุมชน
3. เพื่อพัฒนาแม่บ้านเกษตรกร เพราะแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการงานอาชีพและในครอบครัว จึงจำเป็นต้องให้ความรู้ต่าง ๆ แก่แม่บ้านเกษตรกร เพื่อที่จะเป็นศูนย์กลางในการไปช่วยพัฒนาอาชีพการเกษตรและครอบครัวเกษตรกร
4. เพื่อพัฒนาเยาวชนของครอบครัวเกษตรกร เพราะเยาวชนเกษตรกรจะเป็นศูนย์กลางที่จะไปพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมและครอบครัวเกษตรกรในอนาคต จึงจำเป็นต้องให้ความรู้ในด้านวิชาการ เศรษฐกิจ เกษตรแก่เยาวชนเกษตรกรด้วย
5. เพื่อพัฒนาผู้นำ งานส่งเสริมเคหกิจเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างผู้นำในท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมวลชนกลุ่มใหญ่ได้ เพื่อการพัฒนาที่ดีขึ้น
6. เพื่อพัฒนาทรัพยากรและการปรับปรุงชุมชน งานส่งเสริมเคหกิจเกษตรมีส่วนช่วยในการกระตุ้นแรงเร้าให้ประชาชนเกิดการปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากร โดยเฉพาะเกี่ยวกับทรัพยากรที่ใช้ในอาชีพเกษตรกรรม
7. เพื่อพัฒนาครอบครัวและสังคมเกษตร โดยการประสานงานและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

การดำเนินงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

งานส่งเสริมเคหกิจเกษตร อยูภายใต้ความรับผิดชอบของกลุ่มงานเคหกิจเกษตร กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีโครงสร้างการดำเนินงานดังนี้

แผนผังที่ 2 แสดงโครงสร้างการดำเนินงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร
(กรมส่งเสริมการเกษตร, 2527)

บทบาทหน้าที่ของกลุ่มงานเคหกิจเกษตร

กลุ่มงานเคหกิจเกษตร มีหน้าที่รับผิดชอบในการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ และปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครอบครัวเกษตรกร บทบาทสตรีเกษตรและพัฒนาการของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยนำมากำหนดนโยบายจัดทำแผนงานหลัก กำหนดรูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาวิทยาการด้านเคหกิจเกษตร รวมทั้งมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการติดตาม นิเทศและประเมินผลการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนให้บริการความรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการประสานงานทางด้านการบริหารและวิชาการกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งทางภาครัฐ เอกชนและองค์การต่างประเทศ เพื่อนำมาสู่ผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนารายได้ครอบครัวเกษตรกรและการพัฒนาบทบาทสตรีเกษตร

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค 6 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก เชียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคใต้ งานส่งเสริมเคหกิจเกษตรอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของนักวิชาการเคหกิจเกษตร ที่ปฏิบัติงานในสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค มีหน้าที่ในการศึกษาวิชาการ โดยการศึกษาค้นคว้าและรับความรู้ทางวิชาการเคหกิจเกษตรจากสถาบันวิจัยมาดัดแปลงให้เหมาะสมที่จะนำไปส่งเสริมเผยแพร่ต่อไป วางแผนและถ่ายทอดวิชาการต่างๆ เป็นวิทยากรให้กับนักวิชาการเคหกิจเกษตรระดับจังหวัดและเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร ให้บริการแก่เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรประจำอำเภอต่าง ๆ ในภาคที่รับผิดชอบหน้าที่ความรับผิดชอบของนักวิชาการเคหกิจเกษตรระดับภาค ได้แก่

1. ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลทางเคหกิจเกษตรในจังหวัดภายใต้ขอบเขตของภาค เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนโครงการระดับภาค
2. วางแผนกำหนดโครงการระดับภาคในด้านวิชาการเคหกิจเกษตรโดยประสานงานกับส่วนกลางและส่งต่อไปยังจังหวัดต่าง ๆ ภายในขอบเขตของภาค

3. อบรมแก่จังหวัดต่าง ๆ ภายในขอบเขตของภาค

3.1 จัดอบรมเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด

3.2 จัดอบรมเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ

3.3 จัดอบรมสมาชิกเกษตรกร แม่บ้านเกษตรกรและยุวเกษตรกรที่เป็นหลักสูตร

ระดับภาค

3.4 เป็นวิทยากรทำการอบรมทั้ง 3 ระดับ

4. งานบริการกิจกรรมด้านวิชาการ เชนกิจ เกษตร

4.1 ติดต่อประสานงานระหว่างส่วนกลางและจังหวัด ทั้งในด้านนโยบายและวิธี

ปฏิบัติแก่จังหวัด

4.2 ำให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาและเป็นแหล่งวิชาการ เชนกิจ เกษตร

4.3 จัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านวิชาการแก่จังหวัดในขอบเขตของภาค

4.4 จัดแข่งขันประกวดกิจกรรม เชนกิจ เกษตรในระดับจังหวัดและภาค

5. แนะนำและติดตาม

5.1 ติดตามและนิเทศงานส่งเสริม เชนกิจ เกษตรแก่จังหวัดที่อยู่ภายใต้ภาค

5.2 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

5.3 รายงานผลการดำเนินงานของภาค

บทบาทหน้าที่ของสำนักงาน เกษตรจังหวัด

งานส่งเสริม เชนกิจ เกษตรในระดับจังหวัดอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงาน เกษตรจังหวัดทั่วประเทศ 76 จังหวัด โดยมีนักวิชาการ เชนกิจ เกษตรระดับจังหวัด ปฏิบัติหน้าที่ จังหวัดละ 1 คน โดยมีหน้าที่ดังนี้คือ

1. ควบคุม วางแผน จัดทำโครงการ เชนกิจ เกษตรแต่ละปี ควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ รวบรวมผลการปฏิบัติงานในระดับอำเภอ ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2. บริการด้านวิชาการ ให้คำแนะนำแก่เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรประจำอำเภอในเรื่องวิชาการทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวข้อง ภายใต้งานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

3. เป็นวิทยากรแก่เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มยุวเกษตรกร

4. ประสานงานระหว่างอำเภอกับจังหวัดกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด ในโครงการที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

โครงการหลักของงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรที่นักวิชาการเคหกิจเกษตรรับผิดชอบของแต่ละจังหวัดคือ

1. โครงการให้ความรู้เคหกิจเกษตร แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
2. โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ
3. โครงการปรับปรุงบ้านเกษตรกรตัวอย่าง
4. โครงการถนอมอาหารและแปรรูปผลผลิตการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้
5. โครงการหัตถกรรมเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้
6. โครงการประกวดกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
7. โครงการงานวันแก้วเหลือง
8. โครงการสืบทอดแม่บ้านเกษตรกร
9. โครงการชุมนุมแม่บ้านเกษตรกรระดับจังหวัด

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอ

งานส่งเสริมเคหกิจเกษตรในระดับอำเภอ ปัจจุบันอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานเกษตรอำเภอและกิ่งอำเภอทั่วประเทศ 830 แห่ง เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับครอบครัวของเกษตรกร มีเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการในภาคสนามที่ประจำอยู่อำเภอละ 1 คน ทั่วประเทศ เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรมีบทบาทสำคัญในการช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้น โดยการให้ความรู้ ความคิด ให้การสนับสนุนส่งเสริมอาชีพและปรับปรุงสภาพครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ

ในปีพ.ศ. 2518 กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับอัตรากำลังเจ้าพนักงานเทคนิคเกษตร ๑ ทั้ปฎิบัติงานในแต่ละอำเภอ เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมวิชาการต่าง ๆ ทั้งในด้านเกษตรกรรมศาสตร์และการเกษตรแก่สมาชิกครอบครัวเกษตรกร โดยเป็นการส่งเสริมผ่านทางแม่บ้านเกษตรกรและบุตรหลานเกษตรกร ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรได้ส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มยุวเกษตรกร เพื่อเข้ารับการบริการทางด้านเทคนิคเกษตร

5. สถาบันเกษตรกร

ความหมายของสถาบันเกษตรกร

สถาบันเกษตรกร หมายถึง กลุ่มของเกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเกษตรกรที่รวมตัวกันเป็นสถาบันทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อให้สถาบันเกษตรกรเป็นกลไกและฐานในการรับและถ่ายทอดวิชาการ รวมทั้งบริการที่เกี่ยวข้องไปสู่เกษตรกรทั่วไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สถาบันเกษตรกรภายใต้การส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร มี 4 สถาบัน คือ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร และกลุ่มส่งเสริมการเกษตรทั่วไป (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2536)

ประเภทของสถาบันเกษตรกร

1. กลุ่มเกษตรกร เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรครอบครัวละ 1 คน รวมแล้วไม่น้อยกว่า 30 คน เกษตรกรดังกล่าวเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทเดียวกัน ไม่จำกัดเพศ สถานภาพการสมรส แต่ต้องบรรลุนิติภาวะและมีความประสงค์จะร่วมมือช่วยเหลือสนใจการประกอบอาชีพ โดยการจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรต่อนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรในเขตรับผิดชอบตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 140-141 พ.ศ. 2515 โดยปฏิบัติตามคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่องการจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2515 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2518 ปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มเกษตรกรจำนวนทั้งสิ้น 3,945 กลุ่ม (สถิติ พ.ศ. 2539)

2. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เกิดจากการรวมตัวของสตรีเกษตรกร ซึ่งได้แก่ ภรรยาของเกษตรกรหรือบุตรหลานของเกษตรกรที่หันจากการเป็นสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรแล้ว มีอายุบรรลุนิติภาวะและไม่จำกัดสถานภาพการสมรส ซึ่งสตรีดังกล่าวมีความประสงค์จะร่วมกันทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาของครอบครัวให้มีการอยู่ดีกินดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ และมีความมั่นคงในชีวิต ปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรภายใต้ความรับผิดชอบของกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวนทั้งสิ้น 12,948 กลุ่ม

3. กลุ่มยุวเกษตรกร เกิดจากการรวมตัวของเยาวชนเกษตรกรโดยไม่จำกัดเพศ ซึ่งมีอายุระหว่าง 10-25 ปี และมีความประสงค์จะจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกร เพื่อรับบริการความรู้ทางการเกษตร เศรษฐกิจเกษตรและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีกลุ่มยุวเกษตรกรจำนวน 6,670 กลุ่ม

4. กลุ่มส่งเสริมการเกษตรทั่วไป หรือเรียกกลุ่มกิจกรรม เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกร สตรีเกษตรกร หรือเยาวชนเกษตรกรโดยไม่จำกัดจำนวน รวมตัวกันโดยความสมัครใจตามสาขาอาชีพหรือความสนใจ ร่วมกันเพื่อที่จะดำเนินการร่วมกันในรูปของกลุ่ม เพื่อรับความรู้ในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งเรียกได้ว่ากลุ่มเรียนรู้ หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันในการผลิตและการตลาด ปัจจุบันมีกลุ่มส่งเสริมการเกษตรทั่วไปจำนวน 6,700 กลุ่ม

แผนงานพัฒนาสถาบันเกษตรกร

ปัจจุบันกรมส่งเสริมการเกษตร ได้มีแผนงานพัฒนาสถาบันเกษตรกร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การเกษตรกรมีการรวมตัวเป็นสถาบันที่สามารถดำเนินการธุรกิจและการตลาด ตลอดจนเป็นกลไกในการรับและถ่ายทอดสารนิเทศ โดยมีแนวทางการดำเนินงานคือ

1. ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อประโยชน์ในการรับและถ่ายทอดความรู้ และดำเนินการกิจกรรมร่วมกัน

2. ปรับปรุงสถาบันเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน สามารถสนับสนุนซึ่งกันและกัน และอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง

3. ผลักดันให้เกิดองค์กรของเกษตรกรที่เป็นนิติบุคคลอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ให้เป็นไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

4. สนับสนุนให้มีศูนย์ข้อมูล เพื่อการพัฒนาสังคมเกษตรและระบบนิเวศเกษตร

งานและโครงการหลักในการพัฒนาสถาบันเกษตรกร

1. งานส่งเสริมกลุ่มอาชีพการเกษตร

1.1 โครงการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร

1.2 โครงการส่งเสริมยุวเกษตรกรและกลุ่มเยาวชนเกษตร

1.3 โครงการส่งเสริมแม่บ้านเกษตรกรและสตรีเกษตร

1.4 โครงการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ

2. โครงการเกษตรกรก้าวหน้า

3. โครงการศูนย์ข้อมูลพัฒนาสังคมและระบบนิเวศเกษตร

สถาบันเกษตรกรที่เป็นกลไกในการส่งเสริมเคหกิจเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตรมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกร

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

ความหมายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หมายถึง ภรรยาของเกษตรกรหรือบุตรหลานของเกษตรกรที่หันอุทิศชีวิตเป็นสมาชิกยุวเกษตรกร โดยรวมตัวกันขึ้นในด้านความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์และจิตใจ เพื่อร่วมกันทำงานช่วยกันแก้ไขปัญหาของครอบครัวเกษตรกรในหมู่บ้าน หรือตำบลนั้น ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ของการอยู่ดีกินดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ มีความมั่นคงของชีวิตครอบครัว อันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนของเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, กองพัฒนาการบริหารงานเกษตรกร, 2520)

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

1. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรรวมตัวกันขึ้นเพื่อร่วมกันใช้พลังความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์และจิตใจ ในการปรับปรุง ยกกระดับฐานะของสังคมเกษตรกรให้ดีขึ้นทุกวิถีทาง
2. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเกษตร ให้มีความรู้ความสามารถทางด้านเกษตร เช่นเดียวกับพ่อบ้าน
3. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรมีความรู้ด้านเทคนิคเกษตร ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัว อันจะเป็นผลให้สมาชิกในครอบครัว เกษตรกรมีพละงานมั้ยที่สมบูรณ์
4. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรใช้ความรู้เทคนิคเกษตร เพิ่มรายได้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง
5. เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นแหล่งรับบริการส่งเสริมทางด้านการเกษตรและเทคนิคเกษตร จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้อย่างรวดเร็วและประหยัดงบประมาณ
6. เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ช่วยกันแก้ไขปัญหาภาวะของสังคมส่วนรวม ปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้รักท้องถิ่นและรักอาชีพการเกษตร ไม่อพยพไปประกอบอาชีพอื่น ซึ่งจะ เป็นผลให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจการเกษตร ที่เป็นรากฐานของเศรษฐกิจไทย
7. การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จะต้องไม่ขัดต่อนโยบายและการบริหารของทางราชการ และจะต้องไม่มีความมุ่งหมายทางการเมืองหรือเพื่อประโยชน์ทางการเมือง

นโยบายในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

1. แนะนำและส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในหมู่บ้านที่กลุ่มเกษตรกรที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้วเป็นอันดับแรก
2. แนะนำและส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในหมู่บ้าน ที่มีกลุ่มยุวเกษตรกรอยู่แล้วเป็นอันดับสอง
3. หากในตำบลนั้นไม่มีการตั้งกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกร ให้แนะนำและส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในหมู่บ้านที่ต้องการรวมตัวกันขึ้นตามหลักเกณฑ์เป็นอันดับที่สาม

กลุ่มยูว เกษตรกร

ความหมายของกลุ่มยูว เกษตรกร

กลุ่มยูว เกษตรกร หมายถึง กลุ่มเยาวชนชาย-หญิงที่มีอายุระหว่าง 10-25 ปี จำนวนตั้งแต่ 15-30 คน มีความสนใจเกี่ยวกับการเกษตรและเคหกิจเกษตร รวมตัวกันจัดตั้ง "กลุ่มยูว เกษตรกร" โดยมีบุคคลในท้องถิ่นอาสาสมัครเป็นที่ปรึกษายูว เกษตรกรประจำท้องถิ่น ในอัตราที่ปรึกษา 1 คน ต่อสมาชิกยูว เกษตรกร 10 คน (กรมส่งเสริมการเกษตร, กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร, งานกลุ่มยูว เกษตรกร, 2532)

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มยูว เกษตรกร

1. เพื่อให้เยาวชนในชนบทได้รับความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับการเกษตร เคหกิจเกษตร เครื่องจักรกลเกษตรและการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพของครอบครัว และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
2. เพื่อฝึกอบรมเยาวชนในชนบทที่รู้จักปฏิบัติกิจกรรมในไร่นาและในบ้าน ให้ถูกหลักวิชาการด้วยการปฏิบัติจริง
3. เพื่อฝึกอบรมเยาวชนในชนบทที่มีสมรรถภาพทุก ๆ ทาง ควรแก่การเป็นเกษตรกร ชี้นำในอนาคต
4. เพื่อฝึกอบรมเยาวชนในชนบทที่รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมให้รู้จักช่วยตนเอง รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวและท้องถิ่น
5. เพื่อเปลี่ยนทัศนคติของเยาวชนในชนบทที่รู้สึกภูมิใจในคุณค่าของการเกษตร และยอมรับว่าอาชีพการเกษตรสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และเศรษฐกิจของประเทศ
6. เพื่อฝึกอบรมให้เยาวชนในชนบทคุ้นเคยกับการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย โดยอาศัยข้อบังคับและวิธีการดำเนินงานกลุ่มยูว เกษตรกร เป็นแนวทางการฝึก
7. เพื่อฝึกให้เยาวชนในชนบทที่อาชีพการเกษตรเป็นหลัก ทั้งเพิ่มความรู้ด้านการตลาด และฝึกดำเนินการด้านธุรกิจการซื้อ-การขายผลผลิตทางการเกษตร

6. จังหวัดเลย

สภาพทั่วไปของจังหวัดเลย (สำนักงานเกษตรจังหวัดเลย, 2535)

1. ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดเลย มีพื้นที่ 11,424 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 520 กิโลเมตร
2. ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเลย ครอบคลุมเป็นภูเขาสูง มีภูเขาล้อมรอบ โดยมีตัวเมืองอยู่ตรงกลาง ลักษณะคล้ายกับกะทะ เขตภูเขาสูงอยู่ทางด้านทิศตะวันตก เขตที่ราบเชิงเขาอยู่ทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออก และเขตที่ราบลุ่มอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเลยและลุ่มแม่น้ำวังง
3. ลักษณะภูมิอากาศ เนื่องจากจังหวัดเลยมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ทำให้อุณหภูมิเปลี่ยนแปลงง่าย คือฤดูร้อนจะร้อนมาก ส่วนในฤดูหนาวอากาศหนาวจัด ในบางปีอุณหภูมิลดลงต่ำกว่าศูนย์องศาเซลเซียส กล่าวได้ว่าเป็นจังหวัดที่หนาวเย็นมากที่สุดในประเทศไทย
4. การแบ่งเขตการปกครอง จังหวัดเลยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง วังสะพุง ภูกระดึง เชียงคาน ปากชม ท่าลี่ ภูเรือ ด่านซ้าย นาแห้ว นาด้วง ภูหลวง ผาขาว และกิ่งอำเภอเอราวัณ
5. ประชากร จังหวัดเลยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 600,662 คน อัตราความหนาแน่นของประชากร 53 คนต่อตารางกิโลเมตร
6. รายได้ของประชากร รายได้ของประชากรนอกภาคเกษตร 23,244 บาทต่อคนต่อปี
7. สภาพปัญหาทางด้านสาธารณสุข ปัญหาทางด้านสาธารณสุขของประชากรในจังหวัดเลยที่สำคัญคือ อันดับแรกปัญหาเกี่ยวกับโรคพยาธิ ซึ่งพบถึงร้อยละ 58.57 อันดับที่สองคือ ปัญหาอัตราเด็กทารกมีน้ำหนักต่ำกว่ามาตรฐานร้อยละ 45.7 อันดับที่สามคือ ปัญหาโรคขาดสารไอโอดีน ร้อยละ 11.63 (สำนักงานจังหวัดเลย, สำนักงานเลขานุการ กพจ., 2534)

สถานการณ์ด้านการเกษตร

1. ประชากรในภาคเกษตร ผลผลิตทางการเกษตรมีความสำคัญทางด้านโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรคือประมาณ 437,700 คน คิดเป็นร้อยละ 79.00 ของประชากรทั้งหมด แรงงานในภาคเกษตรมีประมาณ 246,515 คน คิดเป็นร้อยละ 77.46 ของแรงงานทั้งหมด
2. พื้นที่การเพาะปลูก จังหวัดเลยมีพื้นที่ทำการเกษตร 2,393,476 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 38.89 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด การทำการเกษตรส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว พื้นที่เขตชลประทานมีประมาณร้อยละ 4 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด
3. พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ พืชหลักที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นพืชไร่คือ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ฝ้าย และมันสำปะหลัง ปัจจุบันสำนักงานเกษตรได้ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชสวนจำนวนมากขึ้น เช่น มะขามหวาน ลำไย ยางพารา เป็นต้น

ปัญหาในภาคเกษตรของจังหวัดเลย (ที่มีผลกระทบต่อภาระรับผิดชอบของกรมส่งเสริมการเกษตร) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2533)

1. ปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากภาวะการผลิตและการตลาดผลผลิตทางการเกษตรของจังหวัดเลย โดยทั่วไปราคามลผลิตที่เกษตรกรขายได้มักไม่แน่นอนและราคาอยู่ในระดับต่ำ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตขนาดเล็ก เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรมีจำนวนจำกัด การขยายพื้นที่ทำได้ยาก ประกอบกับการทำเกษตรส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก จึงเป็นปัญหาในการยกระดับรายได้ของเกษตรกรและแก้ปัญหาความยากจน
2. ปัญหาประสิทธิภาพด้านการผลิต การผลิตของเกษตรกรของจังหวัดเลย ยังมีประสิทธิภาพค่อนข้างต่ำ เนื่องจากส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก พื้นที่รับน้ำจากชลประทานมีเพียง 111,130 ไร่ จากพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 2,393,476 ไร่ เกษตรกรไม่สามารถผสมผสานกิจกรรมการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตได้ เนื่องจากปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับภาคบังคับ ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการวางแผนการผลิต ำให้ทันต่อ

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ และยังมีปัญหาทางการเกษตรในพื้นที่ที่มีศักยภาพที่ไม่เหมาะสม สาเหตุดังกล่าวเป็นปัจจัยทำให้มีปัญหาด้านประสิทธิภาพการผลิต

3. ปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่เหมาะสมและการเกิดภัยธรรมชาติ เนื่องจากความพยายามในการเพิ่มผลผลิต ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้ป่าไม้และที่ดินเสื่อมโทรม รวมทั้งปัญหาแหล่งต้นน้ำลำธารขาดความสมดุล ปัญหาการเกิดมลภาวะ ตลอดจนปัญหาจากภัยธรรมชาติและ การระบาดของศัตรูพืช

4. ปัญหาทางการรวมตัวของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตขนาดเล็ก ปริมาณผลผลิตที่ได้ของแต่ละรายมีจำนวนน้อย ทำให้เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองราคาขายผลผลิตของตนเองและยังถูกเอาเปรียบในด้านราคาและปัจจัยการผลิตอีกด้วย จากปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมตัวในรูปแบบของสถาบัน เพื่อสร้างอำนาจต่อรองสร้างศักยภาพในการช่วยเหลือตนเอง แต่บทบาทของสถาบันเกษตรกรดังกล่าว ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกทางการผลิตและการตลาดเท่าที่ควร

5. ปัญหาการถ่ายทอดวิทยาการและข้อมูลข่าวสาร เพื่อการตัดสินใจไปสู่เกษตรกร รวมทั้งปัญหาการบริการปัจจัยการผลิตและสินเชื่อทางการเกษตร

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศ

บุบผา มงคลศิลป์ (2524) ได้ศึกษาการใช้วิธีการส่งเสริมแบบต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการนำเอาความรู้ทางการเกษตรไปถ่ายทอดสู่เกษตรกร พบว่าวิธีการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมทุกคนใช้ในการถ่ายทอดความรู้ คือ การเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่บ้านและไร่นา เกษตรกรมาพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน การประชุมกลุ่ม การแจกเอกสารเผยแพร่และการจัดนิทรรศการตามลำดับ

งานวิจัยของเบญจมาศ ปรีวัฒนศักดิ์ (2525) ได้ศึกษาประสิทธิภาพในการใช้วิธีการส่งเสริมแบบต่าง ๆ ของเกษตรกรตำบล ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า เกษตรตำบลนิยมใช้วิธีการเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่บ้านและไร่นาควบคู่กับวิธีการส่งเสริมอื่น ๆ เช่น การจัดแปลงสาธิต การแจกเอกสาร เป็นต้น

ศักดิ์ศิลป์ รัชติกุล (2525) ศึกษาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล (เกษตรกรตำบล) ในจังหวัดภาคกลางของประเทศไทยระยะที่ 1 พบว่าการส่งเสริมและการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรนั้น เกษตรตำบลร้อยละ 100 ใช้วิธีการเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่บ้านและไร่นา

จารุวรรณ เพชรสิงห์ (2527) ศึกษาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ยุวเกษตรกรประจำอำเภอในโครงการช่วยเหลือปรับปรุงการดำเนินงานยุวเกษตรกรแห่งประเทศไทย ได้ผลการวิจัยแตกต่างกันคือ วิธีการให้ความรู้แก่ยุวเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ที่ซ้ำมากที่สุด คือ การบรรยายและการสาธิต ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่าการสาธิตเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ให้กับยุวเกษตรกร

วีรฉัตร สุบุญญ (2532) ได้ศึกษาการเผยแพร่ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ของสื่อมวลชนด้านเนื้อหาและวิธีการเผยแพร่ การรับความรู้ การตอบสนอง ความต้องการ และการนำความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ขั้นมูลฐานไปใช้ในชีวิตประจำวันของสตรีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า สื่อมวลชนส่วนใหญ่นำเอาความรู้ด้านคหกรรมศาสตร์มูลฐานไปเผยแพร่ โดยอาศัยวิธีการพูดคุยสนทนา

อรวรรณ สร้อยคำ (2534) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานการเผยแพร่สารนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนของหน่วยงานรัฐ สังกัด 4 กระทรวงหลักในจังหวัดมหาสารคาม โดยวิธีแบบสอบถาม เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวน 92 คน ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเผยแพร่สารนิเทศที่ใช้กันมากที่สุดคือ การมอบหมายให้บุคลากรของหน่วยงานออกไปพบปะพูดคุยหรือให้คำแนะนำ สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่มากที่สุดคือ การใช้เอกสารแนะนำ และบุคลากรของหน่วยงาน ส่วนสื่อมวลชนคือ หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ใช้เผยแพร่ในเกณฑ์ต่ำ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศของสถาบันเกษตรกร

โยธิน มานะภักดิ์ (2529) ได้ศึกษาการแพร่กระจายความรู้ทางการเกษตรของสมาชิกยุวเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า แหล่งความรู้ที่สำคัญทางด้านการเกษตรของสมาชิกยุวเกษตรกรคือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เอกสารวิชาการ วิทยุ และผู้ปกครอง วิธีการรับความรู้คือ การรับฟังวิทยุ การอ่าน การประชุมและการพูดคุย สมาชิกยุวเกษตรกรนำเอาความรู้ทางการเกษตรไปแพร่กระจาย โดยการพูดคุยกับบุคคลภายในครอบครัวและสมาชิกในกลุ่ม การแพร่กระจายความรู้สู่ชุมชนมีน้อย เพราะมีปัญหาคือ งบประมาณในความรู้ ไม่กล้า และไม่มีความรู้เผยแพร่

เกตุอร ราชบุตร (2534) ได้ศึกษาพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับงานเลหกิจเกษตรของผู้นำแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การติดต่อสื่อสารของผู้นำแม่บ้านเกษตรกรนั้น แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้จากการชมโทรทัศน์ วิทยุ เจ้าพนักงานเลหกิจเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรตามลำดับ การติดต่อกับสมาชิกในกลุ่มมาใช้วิธีการให้คำปรึกษาด้านเลหกิจเกษตร เยี่ยมติดตามโครงการของสมาชิกและสาธิตให้สมาชิกชมตามลำดับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับสารนิเทศ

รุ่งรัตน์ ศิริกิจวัฒนา (2529) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการเผยแพร่ความรู้เรื่องกฎหมายทะเบียนราษฎรแก่ชาวชนบท จังหวัดฉะเชิงเทรา ในโครงการเผยแพร่กฎหมายแก่ประชาชนในชนบท ซึ่งจัดโดยคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเปิดรับความรู้จากสื่อวิทยุมากที่สุด รองลงมาคือ โทรทัศน์ และรับความรู้จากหนังสือพิมพ์น้อยที่สุด

ชุติมา รัชคตารา (2530) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการได้รับความรู้เรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรในเขตชานเมืองกรุงเทพฯ พบว่า เกษตรกรเปิดรับข่าวสารทั่วไปจากสื่อวิทยุมากที่สุด รองลงมาคือโทรทัศน์ ส่วนการเปิดรับข่าวสารเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรส่วนใหญ่เปิดรับในระดับที่น้อยมาก และได้รับข่าว

สารจากคนขายสารกาจัดศัตรูพืชมากที่สุด รองลงมาคือญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เกษตรกรส่วนใหญ่ ต้องการรับความรู้จากเจ้าหน้าที่มากที่สุด ตามด้วยการรับความรู้จากวิทยุ

พจนมาลย์ สีละบูวะ (2531) ได้ศึกษาพฤติกรรมการรับข่าวสารของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ ชาวเกษตร พบว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ชาวเกษตรเปิดรับบ่อยที่สุด รายการวิทยุที่ชอบฟังคือ รายการข่าวและรายการเพื่อการเกษตร แหล่งข่าวสารความรู้ทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ชัยวุฒิ สวัสดิรัถย์ (2531) ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารของหน่วยการปกครองท้องถิ่นกับ ประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะการเปิดรับข่าวสารของประชาชนในเขตเทศบาล เมืองกันตัง จังหวัดตรัง พบว่าประชาชนได้รับข่าวสารบ่อยครั้งที่สุด และสามารถเข้าใจข่าวสาร ข้อมูลได้ดีที่สุดจากเสียงตามสายและพนักงานเทศบาล และสื่อที่ควรปรับปรุงมากที่สุดคือเสียงตามสาย

วีรฉัตร สุบัญญัติ (2532) ได้ศึกษาการเผยแพร่ความรู้ด้านคหกรรมศาสตร์ของสื่อมวลชน ในด้านเนื้อหาและวิธีการเผยแพร่ การรับความรู้ การตอบสนองความต้องการและการนำความรู้ ทางด้านคหกรรมศาสตร์ขั้นมูลฐานไปใช้ในชีวิตประจำวันของสตรีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า สตรีที่ได้รับการเผยแพร่ส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากสื่อมวลชนโดยการพูดคุยสนทนา แหล่งความรู้ที่สตรี ไปขอความรู้มากที่สุดคือ ผู้สื่อข่าวสารานุกรมสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข

อมรศรี ด้อยระพิงค์ (2535) ได้ศึกษาการรับข่าวสารของเกษตรกรเกี่ยวกับประเภทสื่อ ที่ให้ข่าวสารแก่เกษตรกร วิธีการรับข่าวสารของเกษตรกรจากสื่อมวลชนประเภทรายการที่รับชม และรับฟัง รวมทั้งเวลาในการรับข่าวสาร พบว่า เกษตรกรได้รับข่าวสารการเกษตรจากสื่อ โทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อนเกษตรกรด้วยกัน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรตามลำดับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคหกรรมศาสตร์และงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

พรวิไล ลือศิริเจริญพงษ์ (2529) ได้ศึกษาความต้องการของเกษตรกรในด้านการรับข่าวสารทางวิชาการเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์ โดยศึกษาเปรียบเทียบความต้องการรับบริการทางวิชาการด้านการผลิตทางการเกษตร การจัดการไร่นา และคหกรรมศาสตร์ของเกษตรกรในหมู่บ้านระดับการพัฒนาก้าวหน้า ปานกลางและล่าช้า พบว่า เกษตรกรต้องการรับบริการทางวิชาการทางด้านการผลิตทางการเกษตร การจัดการไร่นาและคหกรรมศาสตร์ในระดับมาก

สุพล ทองคลองไทร (2530) ได้ศึกษาปัญหาการเผยแพร่ความรู้คหกรรมศาสตร์ในชุมชน โดยสอบถามจากนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกคหกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้คหกรรมศาสตร์ในชุมชนและเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรที่ปฏิบัติงานในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ความรู้ด้านคหกรรมศาสตร์ที่พบในระดับมากที่สุดคือ ปัญหาความเชื่อและประเพณีของกลุ่มเป้าหมาย ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียนในชุมชน ปัญหาในการใช้ภาษาของเจ้าหน้าที่กับผู้เรียน ปัญหาการซ้ำซ้อนของลักษณะหน่วยงานกับหน่วยงานอื่น ๆ และปัญหาการใช้ภาษาของผู้เรียนกับเจ้าหน้าที่ตามลำดับ

วีรฉัตร สุบุญญ (2532) ได้ศึกษาการเผยแพร่ความรู้ด้านคหกรรมศาสตร์ของสื่อมวลชนในด้านเนื้อหาและวิธีการเผยแพร่ การรับความรู้ การตอบสนองความต้องการและการนำความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ขั้นมูลฐานไปใช้ในชีวิตประจำวันของสตรีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าสตรีที่ได้รับการเผยแพร่ส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากสื่อมวลชนโดยการพูดคุยสนทนา แหล่งความรู้ที่สตรีไปขอความรู้มากที่สุดคือ ผู้สื่อข่าวสารานุกรมสุขและอาสาสมัครสารานุกรมสุข

อมรรัตน์ ผู้พัฒน์ (2533) ได้ศึกษาความต้องการฝึกอบรมด้านการส่งเสริมการเผยแพร่ของเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรระดับอำเภอทั่วประเทศ พบว่า เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรไม่มีประสบการณ์ด้านงานส่งเสริมการเผยแพร่มาก่อนถึงร้อยละ 92 ความรู้ความสามารถด้านการส่งเสริมเผยแพร่ที่เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรเห็นว่าจำเป็นที่สุด คือ เรื่องการวางแผนงานและโครงการส่งเสริมวิธีการส่งเสริมที่เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรเห็นว่าจำเป็นต้องมีความรู้อย่างมาก คือ การสาธิตวิธี การเยี่ยมเยียนที่บ้านและไร่นา และการสาธิตผลตามลำดับ

นนทลี พรธาดาวิทย์ (2529) ได้ศึกษาการผสมผสานความรู้ประชากรศึกษาเข้ากับงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร พบว่า การผสมผสานเนื้อหาประชากรศึกษาเข้ากับโครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ โครงการถนอมและแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร วิธีที่ใช้คือ การบรรยาย สื่อที่ใช้มากที่สุดคือ สื่อบุคคล (ผู้นำกลุ่ม) สื่อกลุ่ม (รูปภาพ) สื่อมวลชน (โบสเตอร์) สื่อพื้นบ้าน (การทนายปัญหาและการเล่าเรื่อง)

สุรางค์รัตน์ กัญญาศ (2522) ได้ศึกษาทัศนคติของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีต่องานส่งเสริมเคหกิจเกษตรในตำบลท่าข้าม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเนื้อหาวิชาและวิธีการส่งเสริมของงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร ทัศนคติต่อการใช้อุปกรณ์ส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสนใจในเนื้อหาของงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรคือ ด้านอาหารและโภชนาการ การถนอมอาหาร หัตถกรรมเกษตร และการตัดเย็บเสื้อผ้าตามลำดับ

ส่วนงานวิจัยของสมเกียรติ วิจิตรประเสริฐ (2534) ที่ได้ศึกษาเจตคติของยุวเกษตรกรของการส่งเสริมเคหกิจเกษตรในจังหวัดกาญจนบุรี กลับพบว่า ยุวเกษตรกรมีเจตคติที่ดีต่องานส่งเสริมเคหกิจเกษตรทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ การถนอมอาหาร และการแปรรูปผลผลิตการเกษตร การปรับปรุงบ้านเรือน และการตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพัฒนากร ยาวินัย (2534) ศึกษาทัศนคติของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีต่องานส่งเสริมเคหกิจเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรให้ความสนใจงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรในเรื่องอาหารและโภชนาการ การเกษตร การถนอมอาหาร การประดิษฐ์เศษวัสดุและการตัดเย็บเสื้อผ้าตามลำดับ ปัญหาของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคือ การฝึกอบรมในแต่ละปีมีน้อยเกินไป

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่และการรับสารนิเทศ

Richardson และ Mustian (1988) ได้ศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรต่อวิธีการส่งผ่านสารนิเทศของสำนักงานการเกษตรแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา พบว่าวิธีการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศแก่เกษตรกรมากที่สุดคือ จดหมายข่าว การประชุม การเยี่ยมเยียนการเกษตรในไร่สวน และการสอบถามทางโทรศัพท์ ส่วนวิธีการเผยแพร่สารนิเทศทางการเกษตรที่ใช้น้อยที่สุดคือวิทยุ โทรทัศน์ เช่น การประชุมทางไกล เทปโทรทัศน์ เทปบันทึกเสียงยังใช้น้อย

Longo (1990) ได้ศึกษาการถ่ายทอดสารนิเทศและการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรของเกษตรกรในเขตซานเมดิโน ประเทศบราซิล โดยศึกษาช่องทางการถ่ายทอดสารนิเทศผ่านสื่อมวลชนและสื่อระหว่างบุคคล ที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกเปิดรับสารนิเทศจากสื่อมวลชนมากที่สุด แต่รู้จักนวัตกรรมครั้งแรกจากสื่อระหว่างบุคคล (จากเพื่อนและเพื่อนบ้าน) มากที่สุด เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์เปิดรับสารนิเทศจากสื่อมวลชนและสื่อระหว่างบุคคลไม่แตกต่างกัน แต่รู้จักนวัตกรรมครั้งแรกจากสื่อมวลชน (สื่อสิ่งพิมพ์) มากที่สุด ในขณะที่เกษตรกรประกอบอาชีพทั้งเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ในขณะเดียวกัน เปิดรับสารนิเทศจากสื่อระหว่างบุคคลมากกว่าสื่อมวลชน แต่รู้จักนวัตกรรมครั้งแรกจากสื่อมวลชน (สื่อสิ่งพิมพ์) มากที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร

Tumuti (1987) ที่ศึกษาความต้องการฝึกอบรม การให้บริการของเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ให้บริการงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรในอำเภอ Nyeri ของประเทศเคนยา ทั้งในด้านความรู้ความสามารถในเนื้อหาเคหกิจเกษตรและความรู้เกี่ยวกับวิธีการส่งเสริม พบว่าเจ้าหน้าที่ต้องการฝึกอบรมการให้บริการในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการผลิตอาหารและด้านโภชนาการ การเตรียมและการปรุงอาหาร พัฒนาการเด็กและการดูแลเด็ก การปรับปรุงและการจัดหาทรัพยากรในครอบครัว

อนามัยครอบครัว การศึกษาชีวิตครอบครัว เสื้อผ้าและเส้นใย ตลอดจนความรู้ในด้านวิธีการส่งเสริมแบบต่าง ๆ

Olayiwole (1988) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในประเทศไทยในเรื่องการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเกษตร โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสตรีเกษตรสองกลุ่มคือ กลุ่มที่เป็นมุสลิมและกลุ่มที่ไม่เป็นมุสลิม พบว่าสตรีเกษตรกรที่ไม่ใช่มุสลิมมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรทุก ๆ ด้าน ในขณะที่สตรีที่เป็นมุสลิมร้อยละ 12 เท่านั้น ที่มีส่วนร่วมในการทำงานของฟาร์ม และพบว่า หน่วยงานส่งเสริมการเกษตรไม่ได้รับความสนใจในการให้บริการสารสนเทศต่าง ๆ แก่สตรีเกษตรกรเหล่านั้น ในขณะที่หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริม เลหกิจ เกษตรไม่สามารถให้บริการความรู้ทางด้านเกษตรแก่สตรีเหล่านั้นได้ และการให้บริการสารสนเทศสหกรรมศาสตร์ยังไม่ทั่วถึง

สรุป

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า สารนิเทศสหกรรมศาสตร์มีบทบาทสำคัญ และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาครอบครัว ชุมชนและประเทศ การเผยแพร่สารนิเทศสหกรรมศาสตร์จึงเป็นหน้าที่สำคัญของหน่วยงานรัฐที่จะต้องตระหนักถึงการนำสารนิเทศไปเผยแพร่ทั้งในด้านวิธีการและเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม จากงานวิจัยพบว่า วิธีการเผยแพร่สารนิเทศของหน่วยงานต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้ทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชนและสื่อกิจกรรม เนื้อหาสารนิเทศสหกรรมศาสตร์ส่วนใหญ่ที่มีการเผยแพร่มากที่สุดคือด้านอาหารและโภชนาการ ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับการรับสารนิเทศ พบว่า วิธีการรับสารนิเทศแตกต่างกันไปตามลักษณะ เฉพาะของผู้รับสารนิเทศ

กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่สารนิเทศสหกรรมศาสตร์สู่ประชาชนในเขตชนบท ในการเผยแพร่สารนิเทศของเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรจากงานวิจัยพบว่า วิธีการเผยแพร่สารนิเทศส่วนใหญ่จะใช้วิธีการส่งเสริม โดยเฉพาะการส่งเสริมรายบุคคลและรายกลุ่ม ในการเผยแพร่สารนิเทศนั้นนอกจากจะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่เผยแพร่แล้ว กรมส่งเสริมการเกษตรได้มีการจัดตั้งสถาบันเกษตรกร เพื่อเป็นองค์กรสำคัญในการรับและนำสารนิเทศไปเผยแพร่สู่ประชาชนทั่วไปอีกด้วย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่า มีการศึกษาบทบาทของสถาบันเกษตรกร ในการรับและเผยแพร่สารนิเทศสหกรรมศาสตร์แต่อย่างใด โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเลย ซึ่งงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร ของสำนักงานเกษตรจังหวัดเลย มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การศึกษาการเผยแพร่สารนิเทศสหกรรมศาสตร์ในงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรของจังหวัดเลย ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานเกษตรจังหวัดเลย ในการ นำมาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงในการเผยแพร่สารนิเทศฯที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในจังหวัดเลย ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย